

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXVI рік видання. № 265, липень, 2016

Роман і Надія Федішин,
серія «Гуцульський танок»

*І чужому навчайтесь,
У свого не учуйтеся...*
М. Шибанко

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідещук,
Іван Ковач, Микола Корнищан,
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ Початки сприйняття творчості Івана Франка в Румунії
- ❖ Вічність казкового світу Івана Франка
- ❖ Г. С. Сковорода:
Пісня 21-а – «Щастя – живе слово,
солод твій»
- ❖ Образ домніци Руксандри в українській історичній літературі
- ❖ Україніка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (XXI).
Фольклористика
- ❖ «Червоні з грудей скачуть коні в погоні...»
- ❖ Свічі пам'яті
- ❖ Непоравна втрата
- ❖ Буковинські трафунки
- ❖ Корабель канікул (Оповідання)
- ❖ Oberghnen (Уривок з новели). 8. Облаз
- ❖ Очарована усмішка (Уривок з роману)
- ❖ Дитячі сторінки
- ❖ Сторінки гумору

Іван РЕБОШАПКА

2016-й – рік Івана Франка

ПОЧАТКИ СПРИЙНЯТТЯ ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФРАНКА В РУМУНІЇ

Ім'я видатного класика української літератури Івана Франка, як було вказано в статті з попереднього числа (№ 264) журналу «Наш голос» за місяць червень, зробив відомим в Румунії 1880 року найбільший румунський поет усіх часів Міхай Емінеску в надрукованому матеріалі про нього в яссській газеті «Țimprul» («Час», № 232 за 18/30 жовтня).

Творчість Франка входила в румунське культурно-літературно-мистецьке життя кількома сприйнятнорецепційними способами, в яких наявні як традиційні, подібні до тодішніх радянських підходів, так і поступові «стрибки» оновлення літературно-естетичних інтерпретацій, властивих румунському літературознавству, яке від певного часу почало синхронізуватися із західноєвропейським та світовим літературознавчим контекстом.

Поступове ознайомлення румунів з творчістю українського класика розпочалося після Другої світової війни. Уже лише за чотири роки після її закінчення починають з'являтися переклади прози Франка. Перша збірка, що появилася 1949 р. в серії «Література для всіх», якою завідував видатний румунський поет-академік, прозаїк, есеїст і перекладач Александру Філіппіде, названа за однойменним оповіданням Франка «Zidarul»¹ («Муляр»; прізвище автора ще транслітеровано невідповідно – Franco, а не – Franko), оповідання, яке, як і «Ліси і пасовиська», «Цигани», «Панський хліб», «В поті чола», уточнюється під назвою збірки, перекладені з російськомовної збірки Франка «В поті чола».

У невідомій, правдоподібно, редакційній невеличкій, але правдивій, передмові подано, фактично, вперше в Румунії найважливіші дані про походження Франка, про суспільно-історичне становище Галичини, в якій він народився, жив і проторював майбутній

свій життєвий і письменницький шлях – ціною великих труднощів закінчення школи та університету. «Двадцятирічного Франка, – пише в передмові, – було арештовано і кинуте в тюрму за соціалістичну пропаганду. Пізніше його арештовано двічі, ув'язнено, щоб зламати його, примусити зріктися свого народу. Австрійські чиновники і галицька буржуазія переслідували Франка все життя, не давали йому роботи, змушували проводити своє життя в мізерії та нестатках, довівши його передчасно до могили. Але ніщо не змогло зупинити письменника прямувати по обраному ним шляху».

Синтезовано але суттєво подано інформації про літературний доробок Франка: на протязі сорокарічної діяльності він написав 4.637 творів («дані – далеко не повні», відзначається у передмові) – вірші, повісті, оповідання, романи, п'єси, наукові і критичні статті, переклади з більше мов, видавання журналів і книг, укладання фольклорних збірників. «Франко був не тільки письменником, а й невтомним суспільним діячем. Все його життя – це безперервний і героїчний творчий вчинок, що не мав собі рівного в сучасній йому українській літературі».

«Героїв своїх творів, – належно відзначається у передмові, – Франко обирав з повсякденного життя свого народу». Він досконало знав життя гірників із Західної України, присвятивши їм свої твори: повісті «Боа констріктор», «Борислав сміється» і «Бориславські оповідання». Так же добре знав він і життя селян Західної України, робітників та міських ремісників, про яких написав цілий ряд творів, серед яких «У поті чола», «Добрий заробок», «Ліси і пасовиська», що входять до румунської збірки «Муляр».

(Продовження на 4 с.)

2016-й – рік Івана Франка

ПОЧАТКИ СПРИЙНЯТТЯ ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФРАНКА В РУМУНІЇ

(Продовження з 3 с.)

«З тією ж любов'ю та співчуттям, як до своїх українських одногородян, ставився Франко і до інших пригноблених в Західній Україні національностей – до єврейських робітників, циган, описаних в оповіданнях «Цигани» і «До світла». «Вдячний український народ (...), – відзначається вкінці передмови, – вшановує пам'ять свого великого письменника, революційного демократа Івана Франка».

Через три роки, точніше, в 1953 році окремим виданням появилось оповідання Франка (прізвище транслітеровано теж невідповідно – Franco) «Свинська конституція» за російським шеститомним виданням творів Франка «Избранные сочинения» (Государственное Издательство Художественной Литературы, Москва, 1950), із заголовком «Două constituții»², перекладеним з російської мови – «Две конституции», без вказання перекладача. Наприкінці книжечки окремою приміткою редакція запрошувала читачів повідомляти їй свої зауваження стосовно якості та доречності підбору опублікованого нею перекладу, його користі в культурній діяльності і підказувати для перекладу інші твори.

В 1954 році на основі третього тома «Рассказы» російського видання «Избранные сочинения» ОГИЗ (Государственное Издательство Художественной Литературы, Москва, 1949) творів Франка надруковано перекладену Корнелією Діхтер та Павлом Мокану добірку під назвою «Povestiri»³ («Оповідання»), до складу якої увійшли «Олівець», «Красне писання», «У кузні», «Отець гуморист».

Невеличку передмову «Іван Франко» до цього видання написала викладачка російської літератури кафедри російської філології Бухарестського університету Флоріка Калояну, яка зачислила Івана Франка до творців «скарбу, надто багатого різноманітністю тем, глибиною трактувань і особливою художньою майстерністю, скарбу, успадкованого радянською культурою». Між цими творцями, – відзначає Калояну, – «зустрічаємо інколи імена письменників, діяльність яких відома нам тільки одно-сторонньо. Видатні класичні письменники особливо XIX-го століття майже без винятку в своїй творчості культивували всі літературні жанри і види, виступаючи

поетами, прозаїками, драматургами, публіцистами. Одним з письменників багатосторонньої діяльності, невідомий у нас, – це великий український класик Іван Франко».

В окресленні життєвого і творчого шляхів Франка Флоріка Калояну відзначає спочатку, як «в душі (майбутнього письменника) залишили назавжди свій відбиток споглядувані у кузні батька намучені обличчя, сумні очі людей, що працювали безупинно. Там, з раннього дитинства він дізнався про біль народу, але ознайомився і з багатою його творчістю. Народні пісні і «Кобзар» Тараса Шевченка на початку літературної діяльності Франка були єдиними джерелами, з яких письменник видобував творчу силу свого таланту».

Далі авторка передмови відзначає той факт, що «діяльність Івана Франка розгорнулася інтенсивно між 1875 – 1916 роками, внаслідок його «ознайомлення з творами російських демократів-революціонерів, особливо Герцена, який назвав Австро-Угорську імперію «Бастилією народів», також Чернишевського, як і Маркса та Енгельса (з творів яких перекладав)». Це відзначення, як і слідуючі, стануть загальниками, що повторюватимуться майже в усьому написаному про Франка в Румунії зразу після Другої світової війни. Отож, як писатимуть й інші автори статей про Франка в Румунії, Калояну відзначає, що, ознайомившись з творами і поставами вищезгаданих діячів, «Франко став революціонером, борцем за визволення свого народу, що терпів потрібну експлуатацію: австрійської імперії, польських панів і автохтонних поміщиків та капіталістів», за що його «було ув'язнено в 1877, 1880 і 1889 роках».

Повторюється й іншими румунськими авторами статей перейняте Флорікою Калояну приписуване Франкові ідеологічне обмеження, що тодішній існуючий лад «можна повалити лише селянською революцією, як уважав Франко до кінця свого життя».

В окресленні глибокої неповторної відданості Івана Франка та вдячності своєму народові Флоріка Калояну вперше в Румунії і деякі інші наступні автори статей виходили із власного його зізнання, яке цитовано в такій редакції: «Ca țaran hrănit cu răine neagră, țărănească, eu am socotit de datoria mea să-mi închin întreaga viață poporului. Educat la școala aspră, încă din fragedă copilărie, am înțeles că-

2016-й – рік Івана Франка

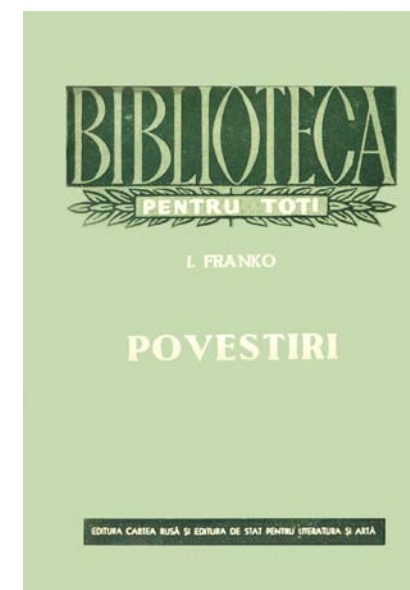
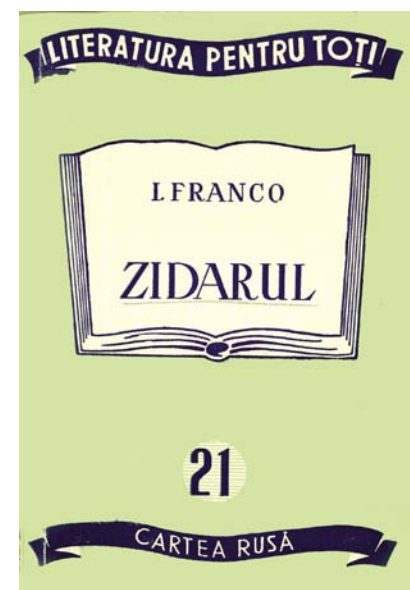
mi revin două îndatoriri: prima – sfânta îndatorire față de popor, a doua – necesitatea unei munci îndârjite» («Як селянин, – перекладає Калояну помилково; у статті з 1956 р. авторитетної літераторки тієї ж кафедри Татяни Ніколеску подано правильно, по-франківському: Як селянський син...»), вигодований чорним селянським хлібом, я уважав моїм обов'язком присвятити все своє життя народові. Вихований в жорсткій школі, я ще з раннього дитинства зрозумів, що мені належать два обов'язки: перший – святий обов'язок перед народом, другий – потреба завзятої праці»). Повторюване тільки в румунських статтях русистів Бухарестського університету, дане Франкове зізнання, безперечно, запозичене з якогось російськомовного доступного і користованого ними джерела, яке мені не вдалось встановити. Своїм змістом редакція даного зізнання відповідає тому, яке Іван Франко детальніше і колоритніше оприлюднив на урочистості 25-річного ювілею його літературної діяльності:

У невідписаній передмові до першого румунського видання (1949 р.) оповідань Франка вказано, що йому належать 4.637 творів, а Флоріка Калояну пише, що їх – «майже 5.000». Уведені до збірки оповідання авторка передмови вважає автобіографічними, в яких, на її думку, вживання письменником постаті «наївної дитини» у жорстокі десятиліття України XIX-го століття можна було б опустити з уваги. Але дитина, малий Миром, зриває маску з потворних облич гнобителів».

В тому ж 1954 році на сцені столичного бухарестського Національного театру поставлено драму Івана Франка «Украдене щастя», яка користувалась неабияким успіхом завдяки її змістові і сценічній грі тодішніх відомих румунських акторів.

З нагоди відзначення 1956 року 100-річного ювілею народження Івана Франка у друкованих тоді румунських матеріалах було виявлено й інші грані його письменницької суті.

(Далі буде)

«Яко син селянина, вигодований твердим мужицьким хлібом, я почував себе до обов'язку віддати працю свого життя тому простому народові... Як син селянина-русина, вигодований чорним селянським хлібом, працею твердих селянських рук, відчуваю обов'язок панщиною всього життя відробити ті шеляги, які видала селянська рука на те, щоб я міг видряпатись на висоту, де видно світло, де пахне воля, де ясніють вселюдські ідеали» («Ювілей 25-літньої літературної діяльності Івана Франка». Літературно-науковий вістник, 1898, т. 4, ч. 12, С. 31, 309).

ПРИМІТКИ

1 Ivan Franco, *Zidarul* (Colecția «Literatura pentru toti»). 21. Apare sub îngrijirea lui Al. Philippide). Traducere din limba rusă de S. Mundrescu, București, Editura «Cartea Rusă», 1949.

2 Ivan Franco, *Două constituții*, București, Editura «Cartea Rusă», 1953.

3 Ivan Franco, *Povestiri* (Prefață Ivan Franko de Fl. Caloianu). Traducere de Cornelia Dichter și Pavel Mocanu, București, Editura «Cartea Rusă», 1954.

2016-й — рік Івана Франка

Іван КІДЕЩУК

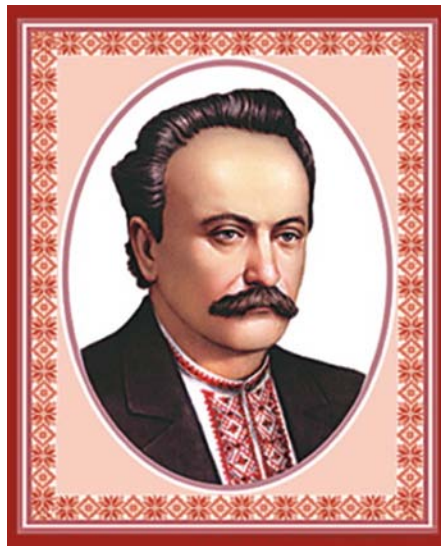
ВІЧНІСТЬ КАЗКОВОГО СВІТУ ІВАНА ФРАНКА

З давніх-давен безпам'ятних народи засівали духовний світ міфами, казками-байками, піснями, легендами, притчами, пословицями тощо, карбуючи на безсмертному дереві життя свої мрії-надії, бажання, погляди на життя, благородні почуття та мудрість, щоб ними не тільки розважатись та забувати лихо, а, зокрема, пізнавати життя та людей з їхніми здобутками та хибами, виховувати та навчати своїх дітей до праці, рости їх в честі й любові до Бога та свого ближнього.

Усне народне мистецтво — міфи, казки, притчі, пісні і легенди — ґрунтувалось на життєвих сюжетах, які творили й розказували талановиті люди-мудреці теплою, солодкою мовою, щоб прихилити до себе слухачів, і цей звичай, здається, вперше здійснювався в царських палацах, як джерело розваги й мудрості (див. «Тисяча й одна ніч»). Певне, ніхто не міг заборонити жити в казковому світі простому люду, в уяві якого бушувала фантазія і краса життя,

любов і воля, бажання жити в уявних палацах разом із безсмертними героями Кощеєм, Котигорошком, Ілєю Косинзяною і іншими та захищати добро, правду, честь і світлі надії. Якщо міфи пояснювали «чудеса» стихійних сил природи здебільшого як примхи богів, ґрунтуючись на ймовірних фантазіях, віддаляючись від дійсності, то казки, легенди, притчі та пісні розкривали явно таїнства нашого існування життєвими пригодами та вчинками героїв, які завжди захищали добро, правду та життєвий спокій-неспокій. Протягом незбагненого життєвого простору казки завжди були свідченням народної мудрості і краси людської душі. Це — вічно жива скарбниця народної культури, мудрості, з якої і сьогодні черпаємо поради і духовний затишок для щоденного поступу і виквіту нашого життя-буття.

Розгалуження народних оповідей — казок гумористичних і сатиричних, казок-легенд, казок-

небилиць, казок-анекдотів та казок-притч, у всіх народів світу стали настільки потрібними в житті, цікавими і прекрасними, що всі їх люблять слухати, незалежно від соціального статусу, і вважають їх своїми вірними друзями, бо батьки й матері, дідуся і бабусі розказують і зараз або читають, щоб усі діти та внуки росли щасливими і набирались розуму та життєвого досвіду.

До казкових цінностей найбільшу увагу привернули романтики, хвиля, яка подарувала світу великих казкарів: Братів Грімм, Шарля Перро, Крістіана Андерсена, Ернеста Гофмана, Олександра Пушкіна, Йона Крянгу, Івана Франка і ін.

Український письменник-казкар, поет, драматург, перекладач, публіцист, політик та учений Іван Франко (27 серпня 1856 — 27 травня 1916) був справжнім феноменом як знавець 14-и мов, що дав людству понад 5.000 літературних і наукових творів, надрукованих досі у 50-ти томах (а

це — тільки третина!), переклав сотні творів художньої літератури і фольклору багатьох народів світу, будучи закоханий в українську народну пісню, за допомогою фльклористів-дослідників та музикологів зібрав 70 томів народних пісень з нотграфіями, — все те міг зробити тільки титан-просвітитель українського відродження, «академія в одній особі», як звали його сучасники, полівалентний і всеохопний творець, що будував між Сходом і Заходом «золотий міст зрозуміння і спочування між нами і далекими людьми, давнішими поколіннями, — відзначає львів'янин Богдан Тихолоз. — На ґрунті несхитної віри в розум, людяність, націю виростав франківський досвід культуротворення без бар'єрів, опертий «на найголовніших здобутках усього дотеперішнього розвитку людськості» (див. «Ювілейний симпозиум Іван Франко — 150 років від дня народження», Бухарест, 2008, «Золотий міст зрозуміння...: Діалог

2016-й — рік Івана Франка

Заходу й Сходу у кльтуротворчому синтезі Івана Франка», сс.125, 128).

Магдалина Ласло-Куцюк з точки зору соціоніки включає І. Франка до типу інтуїтивно-логічного екстраверта Дон Кіхота і називає його «маятником захоплення», тобто людиною чутливою до нового, те, що український титан відчував силою незгасного вогню ціле своє недовге життя, добиваючись до цілості всеохопними синтезами (див. «Текст і інтертекст в художній творчості Івана Франка», Бухарест, 2008, с. 13). Недаремно Франко носив у собі отой «огонь» батькової кузні, відчував поезію як «вогонь в одежі слова», служив за клич до світла, що «надихав письменника» до «ненастанної, всепоглинаючої духовної праці» (див. І. Франко, «Коли ще звірі говорили», Київ, 2008, І. Андрусак, передмова «Казка і вічність Івана Франка», с. 7) і трудився Каменярем на духовній ниві людства, як і мученик Тарас Шевченко, створивши «з пилінки вогню» цілу «галактику творів», як свідчить Дмитро Павличко (див. «Духовні криниці» — Т. 1, К. 2000, Іван Франко, с.360).

Цікаво, що коли у Франка народились діти Андрій, Тарас, Петро та Ганна, він для них почав писати казки, які й подосі залишились невмирущими: «Коли ще звірі говорили» (1899), «Лис Микита» (1891), «Коваль Бассім» (1900), «Абу Касимові капці» (1895) — майстерні оповіді в прозі та поезії, що чарували його дітей та чарують і зараз, через більш ніж століття. Син Івана Франка Тарас писав, що поема «Лис Микита» — неперевершений твір і справді найпопулярніший, а сам Франко був закоханий у свій твір, тому що він розважав його дітей. Після цієї поеми Тарас вважає цикл віршів «Зів'яле листя» — найоригінальнішою, а поему «Мойсей» — найвеличнішою, — це «три головні стовпи», що проєктують у вічність постать його батька (див. «Симпозиум Іван Франко...», Наталя Тихолоз «Поема Івана Франка „Лис Микита“», с. 134). В одній із передмов до казок «Коли ще звірі говорили» І. Франко називає казкову скарбницю «старим народним добром», джерелом зросту в мисленні і делікатної чутливості наших дітей: «Звідси вони винесуть перші міцні основи замилювання до чесноти, правдомовності і справедливості, а надто

любов до природи і охоту придивлятися близько її творам, прислухатися її таємній мові, чути себе близькими до неї, підглядати, а далі й просліджувати її великі загадки...» (див. «Коли ще звірі говорили», Київ, 2006, с. 12). Сама назва літературних казок І. Франка спрямовує на двоплановість сюжетів та цілей, де адресатом будуть діти і дорослі, а фінальні повчання служитимуть всім. Герої — тварини, свійські або дикі, немічні та сильні — лис, осел, дрозд, комар, шершень, королик, заєць, їжак, вовк, медвідь, лев, які при суперечках та змаганнях переконуються, що у світі мудрість сильніша за все, і тому найголовнішим при житті — надбати кожному якнайбільше мудрості та використовувати свої сили, коли потрібно і як потрібно. Наприклад,

зневага сильного ведмеда до маленьких пташенят короликів (див. «Королик і Медвідь») розпалить війну між пташиним та звіриним світом, у якій пташинокомашиний світ літаючих, володіючих повітрям, доводиться запеклим і невтримним для сильних і гордих звірів, що паніковані уколами шершнів, порозбігались покалічені та перестрашені. Пихатий Медвідь врешті перепросив короленят і віддав їм честь, щоб більше не воювати та не зневажати малих і безсильних. Сюжетна канва Франкових казок — стисла й динамічна, хоч подібна до народних, розвивається оригінальними течіями з гострими конфліктами, як у новелах, і нераз, коли не до сміху жалібним актантам дії, слухачі та читачі здорово сміються, бо звіряче військо на чолі з гордим Лисом-прапороносцем тікає стрімголов, щоб врятуватись від безжалісних завзяятих комах.

(Продовження на 8 с.)

2016-й – рік Івана Франка

ВІЧНІСТЬ КАЗКОВОГО СВІТУ ІВАНА ФРАНКА

(Продовження з 7 с.)

У казках І. Франка здоровий гумор – майже постійний, комічні ситуації котяться одна за другою, а мова пестлива, легко-іронічна, ввічлива або зневажлива, залежно від характеру героїв, завжди носить колір оздоровчого сміху, який діти і дорослі сприймають з усієї душі, подібно до текстів найбільших гумористів світу Рабле, Сервантеса, Братів Грімм, Йона Крянге і ін. Отож казки – це оповіді, що хилються до душі дітей, і ними автор переводить їх з чарівного світу снів та фантазій у дійсний світ людей, готуючи малечу до життя, а в дорослих виховує почуття справедливості, бо «Ніщо не батожить так гостро негідників, як сміх», казав наш безсмертний Й. Л. Караджале. На зустрічах великого байкаря з дітьми автор розказував та пояснював замисли казок, що таке правда й неправда, що таке сміх-смішне, жаль-жалібне, дурнота та гордість, скромність і пихатість, про звірів та людей, щоб малеча відкривала спільні та особливі риси схожості чи відмінності між ними, але й риси нехарактерні, що не притаманні людям або звірям і пробуджують сміх «неправдою», бо «не тим цікава байка, що говорить неправду, а тим, що під лушпиною тої неправди криє звичайно велику правду. Говорячи ніби про звірів, вона одною бровою підморгує на людей» і сміхом виправляє хиби людей та дає їм можливість зрозуміти «себе самих» (див. «Коли ще звірі говорили» – «Байка про байку», с. 167-168).

Одною з найбільших казок, певне, являється «Лис Микита», поетичний шедевр І. Франка, що містить у своїй структурі дванадцять пісень, в яких у пригоді і дії її героїв вплетені усі хиби суспільства того часу. Поема – гумористично-сатирична пародія про суддів та правосуддя, де виправдовуються злочинці Лисом, що буде нагородженим самим царем Левом на посаду канцлера. Іван Франко, який зазнав несправедливості австро-угорського суду, в образі Лиса розкриває «звірство» у людському світі, бо Лис хоч малий, але хитрий і незламний, і він делікатно,

як майстер ляльок, вдаючись до лестоців, наклепів, обманів, крадіжок, помсти і навіть вбивства, стає переможцем, як це стається і зараз у нашому світі не лише на Україні чи Румунії, але скрізь, де розум і слово використовуються проти Бога і свого ближнього. «Лис Микита» – не тільки казка-сатира, а драма й трагедія колишнього і сучасного світу, що застиг у лапах сильних і несправедливих, хитрих обманщиків, нащадків Юди на землі, де правду треба доказати, хоч вона – очевидна, а свою правоту часто доводить найсильніший і найпідліший.

Наталя Тихолоз зазначає, що у збірці казок «Коли ще звірі говорили» – «звірі як люди», а в поемі «Лис Микита» – «люди як звірі» (див. «Ювілейний симпозиум Іван Франко...» – «Поема Івана Франка „Лис Микита“, с. 142-143), що ставалося в Австро-Угорській Імперії, бо могутній Цар ще й наповідує новому канцлеру Лису «боронити» так мудро і державу, а підлеслий Лис обіцяє своєму «царю і татові», що по своїй силі «Й для держави посвячусь» (див. «Лис Микита», Пісня 12-а). Отже, у І. Франка літературна казка набирає форму пародії і гострої сатири проти людського безправ'я і самодержавства, абсолютизму, є ганьбою хворого суспільства, в якому автору довелося жити.

Цього року святкуємо 160 років від дня народження Івана Франка, титанічної постаті України, що своєю величчю духовно збагачує світове дерево життя, де вічно цвістимуть його літературні казки «Коли ще звірі говорили» і «Лис Микита», його вірші, безсмертні поеми «Іван Вишенський», «Смерть Каїна» та «Мойсей», на знак необмеженого таланту, популярності і важливості його творів, духовних скарбниць всесвітньої культури, як вічно живих джерел істини й любові. Дмитро Павличко підкреслює й інше значення Івана Франка: «Воно – у воскресінні його вітчизни. Він прийшов як „розвидняючийся день“ і розбудженому Шевченком українському народові... допоміг прийняти не тільки радощі, а й трудні обов'язки учасника побудови справедливого світу. Франко – це ж і є та сила, яка вміщає в найменшій іскрі нашої національної свідомості програму космосу – код незнищенної любові до праці, до правди, до свободи» (див. «Духовні криниці» – Т.1, Дм. Павличко – «Іван Франко», с.368). А це ж – екзистенційний вічний код Святого Письма, в якому проживало, проживає і проживатиме людство на Землі.

Євсебій ФРАСИНЮК

Г. С. СКОВОРОДА: ПІСНЯ 21-а – «ЩАСТЯ – ЖИВЕ СЛОВО, СОЛОД ТВІЙ»

На кінець такого: «Скажи мені, о ти, що його моє
серце любить, де ти пасеш (твою отару), де ти
розташовуєш її опівдні...» (Пісня пісень: 1-7)

Щастя, де ти живеш? Горлиці, скажіть!
В полі вівці пасеш? Голуби, звістіте!
О щастя, наш ясний світе,
О щастя, наш красний цвіте!
Ти мати і дім, появився, покажися!

Щастя! Де ти живеш? Мудрії скажіть!
В небі чи пиво ти п'єш? Книжники, звістіте!
О щастя, наш ясний світе,
О щастя, наш красний цвіте!
Ти мати і дім, появився, покажися!

Книжники всі мовчать, птиці тоже всі німі,
Не говорять, де є мати, ми же всі не мовні.
О щастя, наш ясний світе,
О щастя, наш красний цвіте!
Ти мати і дім, появився, покажися!

Щастя нема на землі, ані в далі неба,
Не замкнулось у вуглі, інде шукать треба.
О щастя, наш ясний світе,
О щастя, наш красний цвіте!
Ти мати і дім, появився, покажися!

Небо, місяць і земля, зорі всі – прощайте!
Ви мені – гавань лиха, дальше не чекайте.
О щастя, наш ясний світе,
О щастя, наш красний цвіте!
Ти мати і дім, появився, покажися!

Всі минув я небеса, може й дальше піду,
В підземелля навіть всі, може його стріну.
О щастя, наш ясний світе,
О щастя, наш красний цвіте!
Ти мати і дім, появився, покажися!

Це мій любий прискор, скаче олень молодий,
Вище неба, вище гір; крин мій – зелен, чистий і новий.
О щастя, світ мій ясний!
О щастя, цвіт мій красний!
Ти мати і дім, нині бачу, нині чую!

Солодість його – гортань, очі голубині,
Весь є любов і Харань, руки кришталіні.
О щастя, світ мій ясний!
О щастя, цвіт мій красний!
Ти мати і дім, нині бачу, нині чую!

Не чіпляйся ти мене, зараз то і звидиш,
Ззовні не шукай мене, то й негайно знайдеш.
О щастя, світ мій ясний!
О щастя, цвіт мій красний!
Ти мати і дім, нині бачу, нині чую!

Ах! Наверни-но свій ти зір: він мене окрилить,
Вище стихій, вище гір він мене підсилить.
О щастя, світ мій ясний!
О щастя, цвіт мій красний!
Ти мати і дім, нині бачу, нині чую!

Сядем собі, брате мій, сядем для бесіди.
Живе слово солод твій, всі очистить мені біди.
О щастя, світ мій ясний!
О щастя, цвіт мій красний!
Ти – мати і дім, днесь тя бачу, днесь тя чую!

В полудень ти спиш на горах, стадо пасеш в кринах,
Не в Гергесенських полях і не в їх долинах.
О щастя, світ мій ясний!
О щастя, цвіт мій красний!
Ти – мати і дім, днесь тя бачу, днесь тя чую!

На основі оригіналу та перекладу В.Шевчука
упорядкував Євсебій Фрасинюк

Щоб збагнути меседж лірично-розмислюючого тексту **Пісні 21-ї**, епіграф для якої взято з біблійної частини «Поетичних книг», треба обов'язково перечитати книгу «Пісня пісень» – один із найяскравіших гімнів любові, написаний у формі античної вистави, де головними персонажами виступають Молодий, Молода і Хор. Вислів «пісня пісень» – це гебраїзм, що означає «найкраща пісня», а книга в цілому – це глибоко сугестивна алегорія найпотужнішої енергії

живого світу – **любові**. В релігійному світобаченні вона визначається як любов Бога до свого сотворіння і любов цього сотворіння до свого Творця. В природознавчому – це потяг між запліднюючою та відтворюючою силами. Енергія любові народжується із зусилля-прагнення ества виконати своє призначення – існування роду, яке сповняється тільки у безперервним взаємовпливі між складовими Всесвіту.

(Продовження на 10 с.)

Г. С. СКОВОРОДА: ПІСНЯ 21-а – «ЩАСТЯ – ЖИВЕ СЛОВО, СОЛОД ТВІЙ»

(Продовження з 9 с.)

Людина – це єдине із Божих сотворінь, нагороджене силою вибору таких взаємовпливів, і помиляється тільки тоді, коли не вивчає і не дотримується законів природи-Всесвіту, всупереч тому, що Творець/Верховна Мудрість постійно навчає цьому людину, як мудрецями, так і людськими жертвами.

Головна тема Пісні 21-ої – **щастя** – це також одна із найдавніших екзистенційних тем людського мислення, яка постійно породжує безліч підрядних запитань: Що таке щастя? Де знаходиться щастя? Кожна людина може досягнути щастя? і т. п. Не менше створюються і відповіді.

Своїм твором Скворода вписується в оте Верховною Мудрістю призначене зусилля людини-мислителя-віруючого визначити як простір існування щастя, так і суть щастя, у фізичному та метафізичному світах. Для цього український поет-філософ вживає і біблійні символи: книжники, Харрань, Гергесенські поля.

Текст цього сквородинівського дискурсу складають дванадцять строф, розподілених на дві частини: перша частина визначає простір, де не можна знайти «щастя», а друга – де можна його знайти і, головне, що воно таке «щастя»!

Кожну строфу складають один двовірш та тривіршовий рефрен, сугестивно адаптований другій частині.

В нумерології цифра два означає гармонію, архетипом якої є миротворець, цифра три – самовираження, архетип – заводило, а цифра п'ять означає зміну, архетипом якої є бунтар. З цієї точки зору екскурс українського поета-мислителя можна вважати духовною спробою відтворення життєвої гармонії людини, відкритої та вказаної на основі власного життєвого шляху, в якому зробив радикальну зміну тільки тоді, коли став «бунтарем» проти власної екзистенційної траєкторії, а головне, проти згубної виховної концепції – «жирно їсти, солодко пити, тепло одягатись», – нав'язаної тогочасній шкільній молоді.

Перші дві строфи починаються таким давнім і таким же сучасним запитанням: **«Щастя, де ти живеш?»** Курйозним здавалося б те, що поет звертається, поперше, до пташиного роду: **«Горлиці, скажіть!», «Голуби, звістіть!»**

Але, якщо вважати, що в образно-інтуїтивному сві-

тобаченні людини птахи це святі істоти, що пов'язують земний та небесний світи, то можна погодитись, що таким чином наголошується найвеличніша вагомість досягнення щастя для збереження гармонії Всесвіту, а не тільки людського світу. Людина, на жаль, часто вважає «щастям» матеріальні надбання і постійну тілесну розвагу, що український мислитель засуджує легко-помітною іронією: **«В полі вівці пасеш?», «В небі чи пиво ти п'єш?»**

Запитання зростає в серйозності, і Скворода звертається до «мудрих», до «книжників»: **«Мудрії, скажіть!», «Книжники, звістіть!»** Якщо має на увазі «книжників», які старались і домоглись розіп'яти Правду/Ісуса Христа, то ясно, чому **«Книжники всі мовчать»**. **«Птиці тоже всі німі»** і **«Не говорять, де є мати»**, але, вони на волі, оспівують постійно своє «щастя», а хто не пізнає їхню природу, тільки той вважає їх німими. Парадоксом вважалося б те, що «книжники всі мовчать», але їхнє мовчання, якщо має на увазі отих біблійних, це тільки прихована стратегія замовчування Правди, бо сказати її, а не дотримуватись, означало б втратити «престиж», а найголовніше – вагомий привілеї!..

Окремої уваги заслуговує метафоричне визначення «щастя» як «мати і дім» кожної людини, незмінно вживане у рефрені, в значенні найсильнішого душевного горіння людини – **любові до рідного**. Тільки це незгасаюче горіння веде до щастя, освітлює життєву дорогу людини і прикрашає її єство: **«О щастя, наш ясний світе! О щастя, наш красний цвіте! Ти мати і дім, появився, покажися!»** Дієслова, вживані вкінці, вселяють ідею існування в єстві людини природної складової бажання «щастя», а рішення шукати його, то є усвідомленням того, що побачити світло «щастя» та йти за ним дорогою життя можна тільки тоді, коли гориш любов'ю до рідного – де є «мати і дім»!

В дусі народної мудрості Скворода вважає, що найкоротша дорога до потрібного є відкинення непотрібного, і визначає коротко і чітко простір, де не знаходиться «щастя»: **«Щастя нема на землі, ані в далі неба, Не замкнулось у вуглі, інде шукать треба»**. Як справжній вчитель, він першим відмовляється від помилкової дороги: **«Небо, місяць і земля, зорі всі – прощайте! Ви мені – гавань лиха, дальше не чекайте»**. Шоста строфа, остання першої частини, у тому ж учительському дусі закликає людину на основі власного життєвого досвіду не

покидати всупереч всім труднощам прагнення до «щастя»: **«Всі минув я небеса, може й дальше піду, В підземелля навіть всі, може, його стріну»**.

Друга частина деб'ює щирим зізнанням того, що шукання «щастя» стало улюбленою життєвою енергією поета-мислителя: **«Це мій любий прискор, скаче олень молодий, Вище неба, вище гір; крин мій – зелен, чистий і новий»**. Вживаючи епітети-метафори, натхнені символічними ознаками тваринного та рослинного світів – енергії та чистоти, – Скворода-поет створює портрет того/свого єства, яке може сягнути «щастя», що виносить його в інший простір: «вище неба, вище гір»! Джерелом цього ентузіазму є відчуття, що воно, «щастя», існує, є доступне йому: **«О щастя, світ мій ясний! О щастя, цвіт мій красний! Ти мати і дім, нині бачу, нині чую!»**

Ці рядки рефрену другої частини, в яких Скворода переходить від стану пасивного прагнення шукання «щастя» до стану безпосереднього його шукача. На основі такого власного сприйняття він створює і етико-моральний портрет «щастя»: **«Солодість його – гортань, очі голубині, Весь є любов і Харрань, руки кришталіні»**. Треба зауважити, що головні риси цього – це мудре слово і щирість/моральна чистота. Вони зароджуються тільки в горінні любові до духовного надбання, символом якого є подане місто Харрань – найдавніший центр вавилонської культури, але постійно рефрени посилюють до надбання рідної духовності («ти – мати і дім»).

Створений портрет «щастя» одухотворяється в наступній строфі, входить в діалог з автором, уточнюючи свою тайну/матеріальну суть: **«Не чіпляйся ти мене, то і зараз звидиш, Ззовні не шукай мене, то негайно знайдеш»**. До «щастя» треба йти, не чіплятися до нього, а йти йому назустріч і пізнавати дорогу до нього. Прислівником/метафорою «ззовні» «щастя» вказує на простір його існування – внутрішнє єство людини!

Щире шукання «щастя» дало свій плід, і український поет-мислитель глибоким переживанням пробує пізнати його суть: **«Ах! Наверни-но свій ти зір: він мене окрилить, Вище стихій, вище гір, він мене підсилить»**. Однією із найпотужніших алегорій цього лірично-розмислюючого екскурсу – «Наверни-но свій ти зір» – він домагається, так би мовити, «точки зору» Щастя про гармонію Всесвіту, і, отримавши її, сягнути Його. По суті, це означає побудувати своє інше Я, сильніше «стихій» та «вище гір», зробити його рідною складовою власного

єства («брате мій») і затримувати його постійним внутрішнім діалогом: **«Сядем собі, брате мій, сядем для бесіди, Живе слово – солод твій, всі очистить мені біди»**. Епітетом-метафорою «живе слово» Скворода визначає і головну рису «щастя», і суть його. «Слово», в розумінні його творчої енергії, стає живим тільки тоді, коли народжується з «живого» життя, тобто з правдивого «релігію» – ставлення людини до Всесвіту (природи та свого ближнього) і, в свою чергу, породжує правдиве життя, очищене від всяких бід.

В останній строфі поет-мислитель-віруючий відповідає на головне запитання своєї Пісні 21-ї – «Щастя, де ти?» – вже відомим своєрідним баченням, тобто, де воно є і де його немає: **«В полудень ти спиш на горах, стадо пасеш в кринах, Не в Гергесенських полях і не в їх долинах»**. Тут кожне слово набирає глибокого символічного значення. «Полудень» можна вважати зрілою стадією отого нового Я, яке плаче вже «стадо» живих слів на основі власної пречистої/«кринової» – правдивої свідомості.

«Гергесенські поля» – це багата область Палестини, навколо м. Гергеса, де, згідно з біблійним текстом, Ісус Христос зцілив двох біснуватих. Вживаючи цей біблійний образ-символ матеріальних достатків, які часто ведуть людину до збиснування, Скворода повторно уточнює/наголошує, на простір нещастя, але й сугерує вихід/зцілення заблудженим.

Українському поету-філософу вдалось пізнати «щастя»: **«... днесь тебе виджу, днесь тебе чую»**. Це – можливо/доступно і кожному з нас...

***

Запитання про «щастя» появилось разом з людиною та існуватиме, скільки і людина, будучи для неї завжди сучасним. Сучасним є і визначення «щастя» Сквородою, яко «живе слово».

На основі слова, нашого чи наших «вождів», ми будемо власне чи суспільне життя. Чи вживаємо «живе слово» сквородинівського значення, показує якість нашого життя, рівень нашої «цивілізації» і вкінці рівень нашого «щастя».

Всесвітня гармонія чимраз частіше порушується смертоносними вчинками. Терористичні акції, прями чи приховані, проти людини чи проти звіриного та рослинного світів, сіють гибель десятків, сотень або тисяч людей, і є прямим наслідком **неживого/мертвого/дерев'яного слова**, тієї погубної псевдополітики затримання світопорядку людськими насильницькими засобами.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОБРАЗ ДОМНИЦИ РУКСАНДРИ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

(Продовження з № 263)

На шлюб домниці Руксандри з Тимішем Хмельницьким Османська Порта не дала згоди, і дочку господаря Молдавії Василя Лупу вивезли до Стамбулу як заручницю на початку 1651 року.

Людмила Смоляр пише у своїй статті «Розанда Хмельницька – образ жіночої покірності (1630-1686)» (ж. «Наше Життя», березень 2000 р. с. 2.):

Там, у столиці, вона й прожила цілий рік, за чутками, великий візир Ахмед дуже зацікавився чарівною заручницею, яка не була байдужою до такої уваги. Двірцевий переворот звільнив Розанду – вона повернулася до Ясс. Хмельницький і далі наполягав на своєму, однак тепер після Білоцерківського миру Господар Молдавії Василь Лупу не хотів додержувати умови з Хмельницьким та віддавати свою доньку Розанду за Тимоша. Ситуація ускладнювалася тим, що шеренгу давніших пошукувачів руки Розанди поповнив польський гетьман Калиновський, і Господар, користуючись нагодою, попросив допомоги у Польщі. Тоді коронований гетьман Калиновський зі своїм військом став табором на березі Буга біля гори Батога, щоб не дати козакам вступити у Молдавію. Це було якраз на руку Хмельницькому, – була зручна причина для того, щоб розпочати війну, і він з військом своїм та татарами став під Ладжином, а Тиміш зі своїми перейшов через Буг вище того місця, де стояли поляки. 29-го травня 1653 року козаки і татари напали на поляків.

Результат цієї битви вже добре відомий нам з попередніх статей, написаних за історичними румунськими, українськими та польськими історичними джерелами.

Поляки кинулись навздогін за козаками, які втікали навмисне, щоб віддалити поляків від свого табору, а в цей час Тиміш зі своїми козаками кинувся на табір з тилу. На поляків напав страх і вони надумали тікати. Другого дня Калиновський, відчуваючи, що військо зовсім не бажає слухати його, а навіть хоче його самого віддати татарам або Хмельницькому, повернув свою артилерію на своїх і почав стріляти по тих, що тікали. Тут враз зайнялися скирти сина, що стояли серед табору польського, переполох зробився ще більший, а тут ще з-за гори з'явилися козаки. «Страшенна січа почалася. Ледь не все військо польське загинуло або потопилося у річці, самого Калиновського було

вбито. Ось так батізьким погромом закінчилося це оригінальне сватання 1652 року, і Тиміш з'явився на молдавському кордоні. Слід було скоритися, і Лупу уже сам просив прискорити весілля, аби лиш позбутися татар і не пустити козаків до Молдавії. Урочистості відбулися через десять тижнів після батізької битви», – пишуть українські історики.

Та сама Людмила Смоляр у вищезгаданій статті подає опис польського історика А. Ролле, який детально описує церемонію весілля:

Під час урочистостей молдавський господар намагався похизуватися розкішшю – «їхав, як монарх». Поїзд Тимоша був значно скромнішим. Слідом за постром рухались 3000 озброєних козаків, два ридвани, візок із казною і чотириста простих візків, у яких везли соболів «для торгівлі». Полковники в польських кунтушах їхали на чудових скакунах, далі військові музики і придворний оркестр у складі органіста, трьох скрипалів, флейтиста й сурмача зводили польські танки. За постром їхали кілька повозів з жіноцтвом і козацькими свахами, родичками Хмельницьких, далі вози й мажі з жіночими строями, подарунками і різними ужитками. Сам гетьман не приїхав на весілля, – він залишився в Україні, мачуха, сестри, зяті так само не з'явилися. Отож серед свих у поїзді Тимоша не було дружин вельможних козаків, приїхали здебільшого жінки простого роду. Із старшини в документах згадується Іван Виговський і Павло Тетеря – інші не відігравали помітної ролі у війську. Виговського і Тетерю не без підстав вважали в Чигирині людьми освіченими; вони не цуралися західної цивілізації, обидва чудово говорили польською, знали латинь. Тому писар повсякчас заступав нареченого і від його імені виголошував привітання і відповідав на такі ж промови.

Гетьман України був задоволений одруженням сина – все ж таки це він досяг, і перший вдалиий крок мав для нього велике значення. Резиденцією для молодого подружжя він визначив Суботів, розбудував дім, оточив його подвійним валом, прикрасив із середини. Здобуте Тимошем у Молдавії пішло на церкву святого Михаїла, яка стояла неподалік двору на ринку і перебувала під верховенством гетьманського сина.

Як ми бачили, зараз чи в кожному літературному чи історичному румунському творі описано велике

і палке кохання Тимоша Хмельницького до молдавської Домниці Руксандри. Але чи воно насправді було так. На сайті «Сторінки української історії» (https://new.vk.com/wall-47876615_71) відзначається:

Сумнівно, щоб Тиміш насправді уподобав Розанду, адже зовсім не знав майбутньої нареченої. Надзвичайно швидко Тиміш дав знати молодій, що одружився з розрахунку. Він сподівався, що Лупул озолотить його, але помилився: 2000 талярів і 2000 червоних золотих, втім, разом з багатим посагом, – дрібниця, по суті; навіть подарунки почтові могли б бути щедрішими. Так, наприклад, Виговський, найбільш наближений до гетьмана з можновладних, одержав 10 ліктів оксамитів, 20 ліктів єдвабу, рисячу шубу і 300 левків. Дарунки іншим були значно скромнішими. Були й інші причини для невдоволення. Тиміш дорікав молодій дружині за те, що вона двічі була в сералі, за ставлення до великого візиря, з милості якого сподівалася здобути свободу. Але батько Хмельницький, для котрого це дуже важливо, всіляко намагався схилити сина до кращих відносин з дружиною.

Наприкінці 1652 року Тиміш розв'язує воєнні конфлікти між Молдавією і Валахією, а вже в 1653 році Лупулова столиця була в руках його супротивника Стефана Георгія. Тиміш повертається до Молдавії, щоб підтримати тестя, і отримує смертельне поранення ноги осколком ядра. Українські історики зазначили, що після смерті Тимоша захист фортеці перебрала на себе безстрашна черкеска – дружина Лупу, і виявила незвичайну енергію і хоробрість. Домниці Руксандри відіграла у цьому випадку пасивну роль: коли мачуха пообіцяла її руку козацькому провідникові Федоровичу, аби заохотити його до захисту фортеці, вона покійно згодилася. Але все даремно, 9 жовтня 1653 року фортецю здали.

Після смерті сина гетьман України подарував Руксандрі у володіння маєток, де вона раніше мешкала з чоловіком.

Тут відвідав удову антіохійський патріарх, який бачив її не раз на панахидах по Тимошеві. Бувала й вона у патріарха, завжди в сльозах, пригнічена, мовчазна, вона проводила життя усамітнено. Гетьманова родина не приділяла жодної уваги Розанді. Її підтримував лише сам Хмельницький. На утримання вдови з двома малюками він віддав прибутки Зіньківського ключа з околицями – цей дарунок був підтверджений царем Олексієм Михайловичем в особливому указі. Далі нічого не чути про вдову, джерела чомусь не згадують її при дворі Хмельницького. Як же далі складається доля Розанди? Ймовірно, що вона не покинула Україну

та проживала в м. Рашкові на Поділлі. Сусіди недоброчливо ставились до вдови, звальювали на неї вину за всі останні невдачі, але явно не вказували неповаги невістці гетьмана, та й легенда про скарби Лупула відіграла тут не останню роль: підозрювали, що Розанда встигла врятувати частину батьківського багатства, а після смерті чоловіка їй також дістався чималий спадок. Покірна жінка нікому не могла завдати шкоди. А через те, що свекор ставився до неї з повагою, то вдову перестали чіпати, і на її велику радість забули про неї зовсім.

Існує така версія, що Юрій Хмельницький, коли став гетьманом, віддав Руксандру як нагороду польському шляхтичу Антоновському, який перейшов на службу до козацького війська і командував артилерією. Отже, з нею знову обійшлись, як з підневільною. Шлюб взяли під 1660 рік, через рік народився син Петро.

Про останні роки життя Руксандри в українській літературі існують дві версії. За однією Накко, автор історії Бассарабії, вважає, що брат удови Штефеніце Лупу, який став у 1659 році господарем, запрошував сестру до себе в Ясси і навіть послав супровід, який був розпорошений козаками: таким чином Руксандра залишилась у Рашківському палаці, добре зміцненому для відбиття грабіжницьких зграй. Але це не врятувало її від катастрофи: 1666 року козаки під проводом Дрозденка вбили її за те, що вона не хотіла поділитися з ними своїм багатством. Частина награбованих коштовностей потрапила до рук Юрія Володієвського, а інша частка дісталася Дорошенкові.

Друга версія доводить, що з 1666 року Руксандра жила в Молдавії, де і померла у 1686 році.

Єдиним спогадом про перебування Руксандри в чигиринському дворі є коштовне намисто, що зберігалося в білоцерківській церкві, куди було дароване Семеном Палієм.

Також в Кам'янці-Подільському, в живописному передмісті Карвасари, збереглася дерев'яна Христовоздвиженська церква – шедевр подільської архітектури 18 ст. Збудована вона на вузькому березі річки Смотрич, на високому цоколі, аби не змило водою під час повеней. Кам'янчани називають її «церквою на Карвасарах». Колісь на її місці стояв пишній храм, в якому, за місцевими легендами, три сотні років тому відбувся обряд вінчання між Тимофієм, старшим сином гетьмана Богдана Хмельницького і князівною Розандою-Домною-Луксандрою Лупу (в деяких джерелах князівну звали ще й Іриною). Наречена нібито подарувала храму плащівницю – величезне покривало, гаптоване золотистими нитками з фігурою Ісуса Христа посередині, яка і зараз зберігається в місцевому музеї. Це тільки легенда...

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XXI)

Фольклористика. 3. Результати польових обстежень

(Продовження з № 264)

Результати фольклорних польових обстежень українських поселень Румунії вповні залежали від суспільно-історичного стану, в якому вони, як, до речі, і всі румунські та решта нацменшинських поселень знаходилися в 1961 році, коли дані обстеження розпочалися проводитись згідно з планом наукових досліджень Бухарестської кафедри слов'янських мов. Як виявилось згодом, переломним моментом в житті сілських поселень Румунії став 1962 рік, коли завершилась суцільна колективізація сільського господарства в усій країні. Колективізація започаткувала в житті сільських поселень докорінну зміну: перехід від традиційного приватновласницького сільського господарства – до колективного. Цей перехід, одночасно з початками індустріалізації та чимраз помітнішого напливу селян в індустріальні міста, почав розрушувати успадковану патріархальну єдність сіл. Процес відбувався поступово. Його здійснювали селяни ще з непошкодженими традиційними сільськими кругозорами, побутовими проявами, з багатим і живим ще фольклором.

Окрім принагідного, ще з дитинства запримічування багатого, вируючого фольклорного життя рідного сучавського села Дерманешти, першим моїм інформатором був недалекий сусід батьків дід Нірон (не Мирон, як було б по-українському), який знав безліч пісень, але від якого мені, ще студентом, не вдалося майже нічого записати, бо помер, взявши навіки з собою неоціненний скарб.

Починаючи з 1961 року, коли разом з професором Миколою Павлюком об'їздив уперше деякі сучавські, повністю банатські і частину добруджанських українських компактних і мішаних (українсько-румунських, -угорських і ін.) поселень, далі особисто обстежуючи повторно, при різних нагодах, майже всі українські поселення Південної Буковини, Мараморощини, Банату і Добруджі, повсюди жило ще чимало дуже добрих носіїв традиційного українського фольклору, деякі з них будучи і творцями пісень тощо¹. З-поміж південно-буковинських до такої категорії слід зачислити 83-річного (в 1972 р.) Дмитра Гуцула з м. Серет, який

співав мені українських і польських пісень, 66-річного тоді Василя Григорчука-Маника з Негостини, який з весілля прибував додому ... голодним, бо там він не угодився, а постійно співав, слід зачислити його односельчанина 66-річного Івана Майданюка, 78-річну Олену Вельничук з Марицеї, 76-річну Матрону Юрнюк Олексю з Палтінул, для запису пісень якої мені одного разу вже не вистачило магнітофонної ленти, 64-річну Палагію Веригу з того ж села, що складала пісні-хроніки, 50-річного Юру Курака та 44-річну Анну Мановську із марамороського села Бистрий, 64-річного Миколу Пальчука, 75-річну Розалію Семчич з банатського села Корнуцел-Банат, 70-річну Марію Зюзякіз сусіднього села

Копачеле, яка, прислуховуючись одного дня до записування пісень у виконанні молодичь, другого дня попала на хату, в якій я записував, і від душі зізналася: пане, дозвольте й мені заспівати, бо, слухаючи вчора співи жінок, я цілу ніч потім не спала, усе пригадувалися пісні, які не давали мені спати! Слід також зачислити 64-річного Міхала Дзямбу із с. Перегул Марє Арадського повіту, якому не я, а він мені пояснював, в чому полягає польове фольклорне обстеження: «віднайдення чогось вартісного і ще ніде не друкованого». Не можна не згадати ні 63-річного Дем'яна Мирончука з добруджанського села Теліца і багато інших.

В деяких зонах Румунії з українським населенням, як, наприклад, у банатських селах Корнуцел-Банат, Копачеле, Зоріле, у присілках Переу, Кричова та Черешня українська пісня та інші види фольклору побутували у 1963 році приблизно в такому стані, як у західно-банатських поселеннях Надлак, Семлак, Німецький Перег' (так називалося село Перегул Марє в 1903 році), коли в 1903 році обстежив їх Володимир Гнатюк (зібране надрукувавши в «Етнографічному збірнику», т. 35, Львів, 1909 р.), що і спонукало мене порівняти мої записи з Гнатюковими².

Внаслідок систематичних обстежень українських поселень Південної Буковини, Мараморощини, Банату і Добруджі, розпочатих мною в 1961 році, назбиралась велика кількість записів. Внаслідок цього постав задум почергового видавання за жанрами українського фольклору Румунії збірниками, які в нау-

ковому оформленні становили б своєрідні наочні міні-монографії того чи іншого жанру, що побутує у всіх чотирьох зонах з українськими поселеннями Румунії.

Так, за редакцією нині покійного Євгена Мигайчука в 1969 р. в Бухарестському румунському видавництві «Editura pentru Literatură» появилася в Румунії перша «ластівка» такого виду – збірник *Народні співанки* (248 зразків з усіх українських поселень)³, який мав би стати міні-монографією української ліричної пісні.

Даний збірник укладений за всіма правилами наукового видання фольклору. У вступному слові *Від упорядника* вказано тематично-жанрову структуру збірника (маючи розділи *Пісня-потіха, розрада; Пісні про кохання; Весільні пісні; Пісні про сімейне життя; Соціально-побутові пісні*), подано принципи спрощеної фонетичної транскрипції-подачі пісенних текстів (щоб передати хоча б в деякій мірі особливості говірок різних місцевостей) та обширну авторську *Передмову*, про яку мова піде іншим разом. Після корпусу-248 текстів пісень, у *Додатках* подано *Словник діалектних слів та виразів, Показчик пісень та примітки* (паспортизацію записів). У збірнику є такі раритети, як пісні про панщину (про яку в той час ще побутувало чимало розповідей, інколи конкретно пов'язаних з тією чи іншою місцевістю), наймитські пісні і ін.

Як розповідав мені хороший знайомий, збірник *Народні співанки* був радо зустрінутий, наприклад, жителями нашої Мараморощини, які пренимали з нього пісні, що було явищем відомим взагалі у фольклористиці – повернення зібраного в народний обіг. Належно сприйняли збірник у своїх рецензіях Михайло Михайлюк⁴, румунські фольклористи Йордан Датку та Сабіна Строеску у вищезгаданому їхньому словнику, Адріан Фокі⁵, Корнеліу Барборіке та Воїслава Стоянович⁶, українські рецензенти Олексій Синявець⁷, О.С.Романець⁸, Тамара Носенко⁹, російський фольклорист В.М. Гацак¹⁰, польський рецензент О.Г. («Наше слово», Варшава, № 42, 1969) та канадський літературознавець Д.Струк¹¹.

Окрім належного позитивного оцінення, про збірник *Народні співанки* сформулювали ряд слушних

Примітки

1 Результати моєї збирацької діяльності відмічені, наприклад, у *Словнику румунських фольклористів* Йордана Датку і С.К.Строеску: *Rebușarică Ioan*, у: Iordan Datcu, S.C.Stroiescu, *Dicționarul folcloriștilor*. Folclorul literar românesc. Cu o prefață de Ovidiu Parapadima, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 370-371.

2 Іван Ребошাপка, *Слідами Володимира Гнатюка в Банаті*, у: «Védecký sborník Muzea ukrajinskej kultury vo Svidniku», Prešov, 1967, № 3, с. 97-107.

3 *Народні співанки*. Зібрав і упорядкував Іван Ребошাপка, Editura pentru Literatură, București, 1969.

4 Михайло Михайлюк, [*Народні співанки*] // «Новий вік» № 14 (16 липня) 1969 р.

5 Adrian Fochi, *Paralele folclorice*. Coordonatele culturii carpatice, Editura «Minerva», București, 1984, pp. 78, 91, 82, 242, 271.

6 Corneliu Barboric și Voislava Stoianovici, *Bibliografia lucrărilor*

Сидять (зліва направо) Бучко Андрій (44 роки), Дзямба Міхал (56 років). Автор статті – стоїть перший справа. Peregul Mare (Німецький Перег'), 15 вересня 1967 р.

зауважень Денис Онищук у надрукованій статті¹² та Євген Сав'юк у ненадрукованій рецензії. Їхні зауваження стосуються того, як усне варіативне побутування пісень у різних говірках породжує зміни у вимові окремих звуків, неповноскладові віршові рядки доповнюються вигуками, сполучниками і ін., що є загальновідомим явищем не тільки в українському фольклорі. Зауважують вони також випадки неспівпадання діалектних форм з українськими загальноорозмовними, зазвичай, літературними (наприклад, у римуванні: замість «Попід гору високою/ Сивий кінь пасе./ Люб'ю з миловданцувати,–/ Легонько трістиси» вони вважають, що риму слід було виправити так: «(...) / Сивий кінь пасеси, (...) / Легонько трістиси»). Зауваження слушне, але в цьому випадку невідповідність загальноукраїнській нормі завдячується впливові румунської мови, в якій дане дієслово не є зворотним (*calul paște*), і виправляти за нормами «чистої» української мови це означає спотворювати оригінальну діалектну, поступаючи, як румунський класик Васіле Александрі, який навіть у підзаголовку своєї збірки уточнив: «...poezii culese și corese» («...поезії, зібрані і виправлені»). Зраз можна б передрукувати збірник критичним науковим виданням, але чи це на денному порядку? (Далі буде)

cadrelor didactice de la Facultatea de Limbi Străine referitoare la raporturile literare româno-slave, vol. «Raporturi literare româno-slave», Tipografia Universității din București, 1976, p. 405.

7 Олексій Синявець, *Українські пісні, записані в Румунії* // «Народна творчість та етнографія», Київ, № 1, 1970, с. 101.

8 О.С.Романець [*Народні співанки*] // «Українська радянська енциклопедія». Видання друге, т. 9, Київ, 1983, с. 301.

9 Тамара Носенко [*Народні співанки*] // «Українська літературна енциклопедія», літера «Р».

10 В.М.Гацак, *Проблеми изучения конкретно-национального и общего в фольклоре*. Доклады и исследования, София, 1972, с. 72.

11 D.Struk [*Narodni spivanky*], у: «Encyklopedia of Ukraine. Volume IV. University of Toronto Press, Toronto, Buffalo, Canada, 1993, p. 393.

12 Денис Онищук, *Ще про «Народні співанки»* // «Новий вік», № 19 (1 вересня) 1969 р.

Євген МИГАЙЧУК

«ЧЕРВОНІ З ГРУДЕЙ СКАЧУТЬ КОНІ В ПОГОНІ...»

Іван Ковач – поет сміливих, незвичайних нових метафор, маловживаних слів, несподіваних асоціацій між словами, несподіваних відношень між людиною і природою, але без того, щоб вони спотворювали музикальність та ліризм віршів, елементи – на зовнішній вигляд гетерогенні, – які в своєму єднанні народжують поезію неподібною оригінальності, чарівності, і є безсумнівним і вірним свідченням завоювання удосконаленої та оригінальної в той же час техніки. Його нові художні образи, сильні метафори, свіжі порівняння, цікаві алегорії, вдалі гіперболи, ясні епітети служать тільки для поглиблення та тонкого вираження його поетичних ідей. Правда, що культивування автором виразу, здатного зробити вразливими звичайні образи, почуття, дати їм естетичну вартість, породжує вимогливу поезію, яку читаєш та перечитуєш, щоб зрозуміти її глибокий смисл, читаєш повільно, з найбільшою концентрацією, але – в той же час – і з насолодою.

Властиве для індивідуальної манери Івана Ковача, його індивідуального стилю – це багатство порівнянь і тропів, яке уміло поєднується з багатством лексики і фразеології, з майстерним володінням поетичним синтаксисом. Але справжнім майстром поет виявляється у стилістичних фігурах, особливо інверсіях, повтореннях, фігурах паралелізму, в риторичних запитаннях та звертаннях. Особливість епітетів І. Ковача полягає в тому, що вони не кидаються в очі своєю нарочистістю і тому справляють враження звичайності; серед його оригінальних епітетів звертають на себе увагу складні слова, здебільшого новотвори: «сонце-лід», «небо-клич», «пекло-рай», «коні-небозвід», «сад-напій», «голуб-жар», а такі епітети, як «пожежа кучерява», «душа блакитна», «серце круглощоче», «літо білобоке», «білий шум», «п'яний сум», мають особливо ніжний, часом піднесено урочистий характер, переростаючи іноді в символ. Постійне оновлення поетичного словника, насичення його часом словами і виразами вузького вжитку створює багато неологізмів, як, наприклад: «кровноблимно», «березільно», «персокрики», «сопілкомотуз», «кольорохівст»,

але так майстерно, що вони в загальному контексті звучать як природні. Бо своєрідність поезії І. Ковача – і в рішучому розриві зі звичайною поетичною лексикою і в бурхливому вторганні в поетичний словник несподіваних неологізмів.

Інша особливість його поетичного стилю – багатство ритміко-інтонаційних ходів, виняткова мелодійність, музичність вірша. Саме через це на його вірші написані такі пісні, як «Коліскова» (музика Василя Баршая), «До моря» (музика Івана Лібера). Легкість, милозвучність вірша І. Ковача – наслідок природженого відчуття ритму, мелодії. Поет пише як канонічними метрами, так і вільним віршем, і користується різними жанрами: і коротким ліричним віршем, і баладою, і сонетом. А в його тоні можна розрізнити як високоораторський тон, так і низькорозмовний та мелодійно-пісенний; не раз зустрічаємо і напівгумористичний, напівлукавий тон, як у віршах «Гуси, гуси, гусенята...» та «Порожнечі...».

Подекуди у віршах І. Ковача трапляється і надмірна метафоричність та перенасиченість епітетами, що в деякій мірі затуманює образ. Часом, в хорошому в цілому вірші, можна зустріти важкий рядок, що утруднює музикальність вірша, або можна знайти зайві деталі, що гальмують правильне сприймання образу.

Для І. Ковача поезія має сучасне значення діалогу, введеного в мажорних естетичних виразах між автором і читачем, розмови на тему загального гуманного значення; в основі його творчості стоїть виразне бажання передати життєвий багатозначний зміст, здатний схвилювати, зацікавити у високому естетичному ступені читача. Єдність його поетичної уяви з роздумом, генезис його концепції про всесвіт та його поетичний світогляд відображають філософське світосприймання поета і вказують нам напрямки лету його поетичної думки і фантазії; він не оголошує, а тільки підказує нам свої думки, переконання, або примушує нас виділити їх із своїх душевних переживань.

Головне місце в ліриці Івана Ковача посідає любовна і пейзажна лірика. Ця лірика допомагає глибше розкрити внутрішній світ поета, зрозуміти харак-

тер його світосприймання й ставлення до життя. Його поетичні образи – різнобарвні, сонячні, світлі і глибоко емоціональні. Хоч би взяти такі рядки, які хвилюють інтенсивністю почуття любові, повінню ліричної музики, своєю простотою й задушевністю:

Зелені очі, немов дзвіночки,
гойдають небом, сплітають сні,
на цьому боці – червона тиша,
на тому боці – вітри, вітри...

Зелені очі, немовби трави,
у щемність божу ступа, ступа...
Банальні джази росу стрясають,
зітхають ноти, немов земля...

(«Зелені очі...»)

Наскрізні мотиви багатьох його віршів – нев'яжуча краса природи, прекрасне почуття кохання, любов до рідної землі, але все в персональному, тільки йому властивому, сприйманні. Персональний тон його поезії надають і переплітання сюрреалістичних образів з традиційними, в які поет вносить новітні елементи. Його поезії, які видаються особливо витончено-філігранними, якщо придивитись до них уважніше, постають перед нами природними й простими, далекими від будь-якої надуманості:

Тиче у вуха, ось, грім своєю гру,
б'є холод втомуку в спину,
папороть ріже десь душу мою,
кволість бере полонину...

Скальпель манить надвечір'я під тин
(осінь сповилась в гангерену...),
наче скоцюрблений, жадібний млин
потокотом щось в'є без упину...

(«Коні у ніч поскакали...»)

З великим натхненням написані своєрідні за виконанням і задумом такі вірші-пейзажі, як: «Вранішній ескіз», «Три берізки...», «Алегро», «Вечірня акварель», «Зимовий етюд», «Море», «Гупає місяць...», де лірична безпосередність, акварельні тони пейзажів, різноманітність мотивів справляють враження свіжості, ненадуманості.

Світосприймання І. Ковача виразно романтичне, що кладе свою печаль на його стиль. Серпанком легкого смутку, синтезом життєвого досвіду проняті багато з його віршів, як, наприклад:

На спині часу зашумить
мій спомин, побіліє,
а Вічність стане, наче Мить,
як мати посивіє.

Тоді Неспокій стане знов,
нестерпний, дибки в морі,
а Мить дощем проміє кров...
Memento mori...

(«Memento mori...»)

Лірика – це справжня стихія поета, що саме в ній його талант виражає себе найглибше і найповніше, а глибокий ліризм – невід'ємна риса його поезії, в якій відчувається щира схвилюваність його внутрішнього світу. Бо, без сумніву, Іван Ковач – тонкий лірик, бурхливий романтик, чутливий до трагічних життєвих елементів, в описуванні яких вміє використовувати як алегорію, так і символ або викриваючу метафору.

Залишаючись ліриком, він одночасно стає трибуном. Його вірші насажені високим патріотичним змістом, проняті палкою любов'ю до рідної землі. Інтимне й громадське – в гармонійному сплаві. Громадянська та патріотична лірика І. Ковача, просякнута глибокою чутливістю і ніжністю, розстається з декларативною поезією, патетичним риторизмом, широкою жестукуляцією, ритмом сонорних розмірів – часто вживаних правил цього жанру поезії. Як природно й прекрасно звучать його рядки:

Криваво пшениця б'є спеку об щоки,
бездонні криниці ведуть в небеса,
гартується сталь – майже спілі черешні, –
оранжева пісня у надра зове!..

(«Червона балада»)

Іван Ковач залишається суто ліричним поетом навіть внутрі епічного видіння. Епічне полотно його балад відзначається романтичною напругою, підпорядкованою розкриттю тем. В темах його балад, в їх композиції, в їх художніх засобах, як і в інших його поезіях, є багато новаторського, своєрідного. Але знаменитим у І. Ковача є те, що, дерзаючи і новаторствуючи, він не відривається від своєї первісної основи – народної пісні.

(Продовження на 18 с.)

«ЧЕРВОНІ З ГРУДЕЙ СКАЧУТЬ КОНІ В ПОГОНІ...»

(Продовження з 19 с.)

Як у деяких баладах, так і в інших його віршах, помітний сильний вплив рідного фольклору, але він не відчувається в простому запозичуванні мотивів, а в творчій переробці народної пісні. Народнописенна мелодика, як і символіка, іноді так органічно входять у його вірші, що не відрізнити їх від народних віршів. Та найвища ознака майстерності поета – це майстерність стилізації народно-пісенних образів, народних мотивів. Як приклад наводимо уривок з «Балади про покриту»:

Накувала зозуля розтулену рану,
бо на мості стояла дівчина німа
(і за руку тримала свою безнадію),
накувала зозуля розтулену рану...

Виростав собі день білим голубом знову
і метелиця вилась дурна в горизонт
(а дівчина на мості вербою ставала),
виростав собі день білим голубом знову...

В своїй поезії І. Ковач торкається широкої гами питань та намагається висловити свої думки різними засобами і за допомогою найрізноманітніших художніх форм: він поєднує класичне віршування та класичну форму із зовсім вільними формами новітньої поезії, роздумує із символом, фантастичні привиди із реалістичними позначеннями. Навіть і назви поезій – дуже виразні – свідчать про різноманітність та широку заняття поета. На його віршах в певній мірі позначилася і сучасна румунська поезія, особливо поезія Н. Станеску та Й. Александру, але це не сліпе наслідування, а творче самозбагачення.

Між цими координатами розташований поетичний ліризм, переживання автора, його душевний світ, і головну роль поетичної реалізації І. Ковача має поєднання його творчої фантазії, сміливості художніх шукань з його естетичним засвоєнням дійсності. Він шукає наполегливо й уперто свого голосу, тембру, звучання, своєї стежки в літературі, але його поезія ніяк не спроба пера, а постійний досвід, експеримент, випробовування, характерні для його лірики. Саме цим його збірка зображує як прагнення, так і можливість автора самоперевищити себе і відкрити своєю еволюцією непротоптаний ще шлях в українській літературі Румунії, яка із збіркою І. Ковача доказує свою зрілість і можливість піднятися на ще вищий щабель.

Ми переконані, що своїми віршами І. Ковач займе одне з провідних місць в українській поезії нашої країни і відкриє в ній нову цікаву сторінку.

(Передмова до збірки Івана Ковача «Поезії»,
Критеріон, 1972)

Іван КОВАЧ

ІНТЕРМЕЦЦО

Чом тебе мавкою звать?
Голуб воркоче на стрісі...
Чом очі зхмелені мруть
рокотом вирвані з вісі?

Чом ти в курганах гориш
золота й ночі крихкої?
Чом ти волоссям димиш
з лона пожежі німої?..

Чом явори перед сном
п'ють небокрай, наче крицю,
Чом ти скупалась вином
біля терпкої криниці?

Чом ти шалено біжиш,
яблука в скроні все тичеш?
Чом ти шугаєш в комиш,
груддю по небі щось пишеш?

Чом так ятриться розмай,
птахи сокирою впали?
Чом народилась ти, вкрай,
тут, де кістки проспівали?..

ВЕЧІРНЯ АКВАРЕЛЬ

Ой сонце сонячне текло,
гриміла вись камінням в груди
і тлів потоком обрій всюди,
ой сонце сонячне текло...

Ой різав круків крик, мов ніж,
зіпнулась місяцем калина,
полум'ям вилилась дівчина,
ой різав круків крик, мов ніж...

Ой туго вився ключ хмарин,
вітріли перса кровнобіло
і сарною прокопитіло,
ой туго вився ключ хмарин...

Ой боком – коні-небозвід,
вугілля наче, в білі очі
все мчали густо, тьмопекучі,
ой боком – коні-небозвід...

Ой падав сон росою в хміль,
луна плелась крутогорою

й гуділо тишею мертвою,
ой падав сон росою в хміль...

КИНДЖАЛОМ, ЛЮБА, РІЖЕ НІЧ...

Кинджалом, любя, ріже ніч
і гроном сиплеться на рани,
рубіни вийшли пліч-о-пліч
із нами, та не з нами...

Неначе ящір шарудить,
із висок п'є залізні тони,
а жовтий кінь пряде цю мить
у дикі перегони...

Навшпиньках води підійшли,
а ми кохалися прощально...
Чому ж то в шиї заплелись
журавлики багряно?..

У очі вскочили білки
з крутого чорного інею...
Чому ж так давлять кров жилки,
чому ж земля – землею?

Кинджалом, любя, ріже ніч
і гроном сиплеться на рани,
рубіни вийшли пліч-о-пліч
із нами, та не з нами...

СОСНОВИЙ РЕКВІЄМ

Застогнала сосна білолиця
і розливсь її плач, наче сніг,
а мій кінь стає дибки, іржиться,
він зове мою тінь в безконечність.

А чи буде сосна розцвітати,
чи на лузі у попіл піде?
Бо мій кінь в'яже небо до гриви,
під копита зове полонину!..

Душно, душно сосні білобокій,
наче жару в коріння хтось влив,
а коня мого сонце сідлає,
а розсідлює місяць його!

Ляже ніч через потік кладинкою,
з пазухи білої вийде сон, –
хто розіб'є мою душу билинкою,
начебто скло із вікон?..

Спиртом в суглоби вітер завіє
наче з рогаток шпильки, –
хто біля суму горем зтініє,
хто з неба скотить кульки?..

Був би конем тільки жаль мій пребілий, –
в ніч поскакав би вогнем...
Хто ж то рве сльози ще недоспілі
з плачу іржавим мечем?..

КОЛИСКОВА

Гори напилися неба й роси,
шепотом, наче, склепіння знеси,
вкрий ти і очі, тини й траву,
глухо спустися у денну красу.

Вийди ти з лісу на місяць ясний,
сядь, поколишся і віями вий,
листя облийся й кров'ю небес,
пташиний стогін скинь ти увесь.

Клени скрегочуть болінням вогню,
зморшки тополі труть стелю нічну,
вітер надувся густо, мов клич,
блиски розбилися хмарами пріч...

Хиляться вікна скрізь сонні в очах,
дзенькіт розлився водою в ярах,
котик муркоче, стелиться тьма,
спи, мій маленький, спи, бо пора...

Михайло МИХАЙЛЮК

СВІЧІ ПАМ'ЯТІ

У пісні романсового звучання застерезливо і журливо мовиться: «Не всі тії побираються, що любляться і кохаються...»

Та вони покохалися і побралися: він – Іван Боднар, випускник Серетського українського ліцею; вона – Емілія Сурмей, випускниця Серетської української педагогічної школи, учителька у Негостинській восьмирічці. Можливо, зналися вони з Серету, звідки Емілія була родом і де жили батьки Івана. Та вже напевно коліскою їх кохання була Негостина, куди прийшов учителювати й Іван.

Можливо, для багатьох одруження Івана й Емілії було несподіванкою – молода була старшою від молодого. Та любов не зважає на людські перемовини.

Між часом Іван закінчив Яський інститут фізкультури і спорту, 1974 року молода пара, в якій на-

родився син, переїхала до Радівців, де Іван працював викладачем фізкультури, а його дружина вчителювала в недалекому селі Воловець.

Не нам судити, чому згодом їх дороги розійшлися. Іван мені друг, можна сказати, з дитинства, та я ніколи не розпитував його про це. Можу тільки навести слова з передмови до збірки Емілії Боднар «Думки», виданої Іваном Боднарем нинішнього року (Емілія перейшла у вічність 2013 року): «Вона була надзвичайною дружиною, відданою матір'ю, яка з любов'ю виростила сина Вітто і посадила в наших душах синю квітку-незабудку».

Доказом того, що між Іваном та Емілією почуття ніколи не згасали, є видання поетичної збірки – ліричної сповіді, є тепла передмова до неї Івана Боднаря, є репродукції його картин, про які знала поетеса і раділа успіхам художника Івана Боднаря.

Емілія БОДНАР

ЛИСТОК

Я – листок беззахисний,
зірваний життєвою бурею
і занесений аж сюди.
Ти привабив мене своїм сяйвом,
обпалив своїм поглядом,
пробудив у мені почуття,
яких я не сподівалася.
Навіть якщо я листок,
принесений вітром,
Не топчи мене!
Дозволь підвестися до тебе –
Не топчи мене!
Дозволь поцілувати тебе так,
як цілує мене ранкова роса.
Не топчи мене!
Дозволь обняти тебе так,
Як обнімають мене сонячні промені.
Не топчи мене!
Дозволь злитися з тобою так,
як зливаються дощові краплі з морем.
Дозволь поцілунком
припасти до твого подиху.
Але благаю – не топчи мене!

БІЛЬ

Хоча народжуємося дітьми,
життя нам болить.
Іноді плачемо,
іноді усміхаємось.
Світло пробує не заважати нам
проходити крізь нього
юними, потім зрілими.
Уста мої спалені,
Бо я спрагло припала ними до тиші.
Відчуваю, як слова
Палахкотять у висках моїх.
Але я можу тільки благати:
– Прости мені, якщо мовчу,
не наважуючись заглянути тобі ув вічі
і нічого не вимагаю від тебе.
Пригорни мене, коли дощить,
і в кімнаті пахне стиглими айвами.
Не лякайся моєї любові.
Люби мене або прожени.
Це не буде твоєю виною.

З румунської переклав
Михайло Михайлюк

Непоправна втрата

24 липня цього року пішов з життя композитор, диригент, педагог
Юрій Паращинець

Юрій Паращинець народився 19 квітня 1942 року в селі Ремети, що на мальовничій Мараморощині. В рідному селі закінчив українську семирічну школу, потім Сігетський український ліцей ім. Тараса Шевченка. У ліцеї його неабияку схильність до музики закріпив класний керівник Панас Новосівський і, як згадував сам Юрій Паращинець, саме він порадив хлопцеві продовжити освіту в музичній галузі. Так, майбутній композитор, диригент і педагог став студентом-стипендіатом Клузької консерваторії. Трудлюбивий, захоплений своєю справою, з широким колом зацікавлень, він не міг бути непоміченим, тож не дивно, що викладач і відомий композитор Тудор Жарда звернув на нього увагу і став для Юрія Паращинець справжнім наставником і порадиником.

Після закінчення Консерваторії Юрій Паращинець почав працювати в Бая-Марській музичній восьмирічці, де не тільки зробив перші кроки як педагог, а й зіткнувся зі всіма труднощами і проблемами, пов'язаними з цією професією, однією з яких був брак навчальної музичної літератури. Той же брак навчального матеріалу спонукав його і до композиторської діяльності, яку він не полишав до останніх днів.

Паралельно із педагогічною діяльністю та композиторством, Юрій Паращинець керував шкільним дитячим хором «Madrigaletto» і дорослим – «Carolla Rivulina». А будучи невтомним, повним енергії і, головне, бажання розвивати і розширювати музичну культуру дітей і молоді, узяв на себе керівництво ще трьома колективами: хором молодіжного клубу, хором ліцею ім. Георг'є Шінкая та вокальною групою Баямарського будинку піонерів.

Згодом, уже в 90-х роках, працюючи в Інспектораті з питань культури, Юрій Паращинець закріпив брак музичної літератури для українського населення Румунії, тому не дивно, що він, будучи відповідальним і сумлінним фахівцем, який мав за спиною роки педагогічного досвіду, взявся до підготовки антологій «Рідний краю!..» (I-й том – для дошкільнят і II-й том – для I-IV класів побачили світ за фінансуванням Союзу українців Румунії в 2010 і,

відповідно, 2011 роках, III-й том – для V-IX класів і IV-й – для ліцею, у підготовці до друку).

Його авторська композиторська діяльність уінчалась виходом в світ 2013 року збірки пісень на слова українських поетів Румунії «Групето».

Але це далеко не весь доробок працюючого і сумлінного Юрія Паращинець. Покинувши цей світ 24 липня цього року, він залишив велику рукописну спадщину, в якій і «Тлумачний словник музичних термінів», збірку релігійних пісень «Богородичні піснеспіви» і «Хресту Твоєму поклоняємось, Христе», збірку пісень на слова Івана Ковача, численні обробки українських народних пісень та багато іншого. А ще залишив глибокий сум і відчуття непоправної втрати у наших душах. Бо Юрій Паращинець був не лише надзвичайним композитором, диригентом і педагогом, він був прекрасною людиною, щирою і чутливою, як усі справжні митці.

**Хай земля йому буде пухом!
Вічна йому пам'ять!**

Редакція «НГ»

Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії

Андрада Інґрід МАРАН

Поетеса-адвокат, як називають її в літературних колах Бухаресту, Андрада Інґрід Маран народилася 1 квітня 1969 року в місті Кемпулунґ Мусчел. Закінчила Бухарестський лицей ім. Зої Космодем'янської та юридичний факультет Бухарестського університету (1995). Почала писати вірші ще будучи ученицею лицю, опісля стала членом літстудії «Săgetătorul» («Стрілець»), і почала друкуватись в літературних журналах «Луцаферул» та «Боема». В 2002 році представляла Румунію на Фестивалі «World Poetry Day – Salonіс» (в Греції). Друкувалась в поетичних антологіях «Poemă – culegeri de poezii» («Поємія – збірник поезій», 2015 р.), «Preludii pentru fluturi», («Прелюдії для метеликів», 2015 р.), «Femeile cu flori roșii în păr» («Жінки з червоними квітами в волоссі», 2016), «Timpul pietrelor prețioase» («Час дорогоцінного каміння», 2016). Вона також є авторкою поетичних збірок «Portret de femeie» («Жіночий портрет», 2001), «Al cincilea anotimp» («П'ята пора року», 2002), «Scrisori de Dragoste și Poeme de Septembrie» («Любовні Листу і Вересневі Поєми», 2004) та «Pantofii mamei» («Мамині туфлі», 2015 р.)

Подасмо до уваги читачів «Нашого голосу» низку поезій Андради Інґрід Маран у перекладі Михайла Гафії Трайсти.

Порцелянова самотність

Спина хуртовини клониться перед тихомовленням,
Хаотична музика розриває порцелянову самотність,
Смереки вражено глядять в скляні сніги.

Небеса ллються в холодні кришталеві чаші,
П'ємо за виживання...
Голос надвечір'я піднімається, мов прапор.

Зима впила шампанським на модній вечірці,
Розлилася в мільйони сніжинок над змерзлим містом,
Все біле, нерухоме, під байдужим місячним сяйвом.

Вороняча згряя

Я захворіла на сум,
На довгий і чорний сум,
Мов вороняча згряя.

Бруд і брехня в тій самій торбі,
З якої він роздає за простибіг
Наприкінці вулиці, де жебраю я.

Дощить скляними оманливими очима,
Чорними кішками, що родять в смітниках,
І нами обома, які не будемо ніколи одним.

Втрачені кохання

Солдати з розквітлим рушницями
Охороняли минуле кохання.

Земля щойно охолола,
Навіть ще не забула слід руки твоєї.
Солдати з невинними поглядами
Посміхались до вечірних зір,
А я чатувала на цвинтарі
Втрачених кохань.

Багажі і спогади

Покличу тебе, коли слова дозріють для промови,
Коли серце затріпотить від дотику твоїх пальців,
Коли ти будеш нишпорити в моїх снах,
Коли вдарятимусь головою об зірки,
І понюхаю обрїї, мов різдвяний калач.

Тепер відпусти мене,
Речі зім'яті та спогади у старій сумці,
Нагромаджені обломки обіймів,
Черепки місяця та укуси внутрішнього духа.

Час від часу спогадую
Твоє тіло молоде, мов стріла
У світлі надвечір'я.

Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії

Лучіан БЛАҒА

Світло раю

Сміюсь до сонця!
Не маю серця в голові,
ні розуму не маю в серці.
П'янію світом, я поганин!
Хіба в моєму полі родив би
так рясно сміх без зла палкого?
І на устах твоїх цвіли так буйно чари,
коли б ти не страждала,
Святая,
Від таємної хтивості гріха?
Як еретик, задумавшись, питаю сам себе:
Звідки в раю береться світло?
Знаю: пекло освітлює його
своїм полум'ям

Земля

В траві горілиць ми лежали: ти і я.
Повітря розтале, наче віск від спеки,
вздвож пливло стернею,
немов ріка.
Пригноблена тиша володіла землею
І таке запитання глибоко впало у душу мою.

Невже ж мені не має сказати
нічого земля? Вся ця земля,
невблаганно широка й убивчо німа,
нічого?

Щоб краще почути її, припав я
вухом до землі – невпевнено й покїрно –
і з підземелля почув твій
стукіт серця гучний.

То була відповідь землі.

Я хочу танцювати!

О, я хочу танцювати, як ще не танцював ніколи!
Щоб Бог не відчувався
у мені
рабом в темниці – скованим.
Земле, дай мені крила:

стрілою бути хочу, щоб просікти
неосяжність,
щоб бачити довкола тільки небо,
вгорі небо
і піді мною небо –
і пристрасний у хвилях світла
щоб танцював
у виблисках нечуваних
поривів,
щоб вільно дихав Бог в мені,
і щоб не нарікав:
«Я раб в темниці!»

Єва

Простягаючи Єві яблуко, змії
говорив
голосом, який лунав
крїзь листя, як срібний дзвіночок.
Але так трапилось, що потім шепнув їй
ще щось на вухо,
тихо, невимовно тихо,
щось, чого не сказано у письменах.

Навіть Бог не почув, що саме,
хоч слухав і Він.
А Єва не хотіла сказати навіть Адаму.
З тих пір жінка приховує під віками
тайну
і віями киває, ніби каже,
що знає щось,
чого не знаєм ми,
чого ніхто не знає,
навіть сам Бог.

З румунської переклав
Віктор ГРИГОРЧУК

Іван АРДЕЛЯН

«Тривога давить, наче тиша...»

Гімн

Вибираю слова
з душі
й серця.
Збираю мрії,
що народжують надії
й думи нові,
що пускають бруньки
на ниві моїй.
Збираю,
хоч плачу
чи радію,
коріння поважаю
й буття,
щоб не гнувся
за вітром,
наче берізка,
що залишилася самою
серед пустого поля...

В серці моїм
залишив місцинку
для несповнених мрій
і перерваних снів,
щоб пригадував собі
і не забував,
що в житті
не всі прохання
здійснюються...

Дзеркало судьби

Спів солов'їв
і вранішні зорі,
материнська любов
і голос дитини малої,
благий усміх
квітки розцвілої,
глибока борозна,
що міряє родючі поля,
поля пшениці золоті,
сині світанки
й небо чисте, наче сльоза,
червона кров

із запахом життя,
дорогоцінні почуття
людини-борця,
дорога до безконеччя
є житлом
нашого існування...

Наше коріння
й сліди поколінь
залишилися в пам'яті Карпат,
і коли лічимо пори,
глядимо в дзеркало судьби...

Твоя тривога

Твоя тривога давить,
наче тиша,
проникає спокійно
глибоко в душу,
стає невиразною
чи сильною,
солодкою
чи гіркою,
що задовольняє
чи карає,
наче холодний ранок...

Тривога твоя
має свою ціль
чи ціну
й коли передається,
множиться,
наче бур'ян...

На полонині

На полонині
чую шелест трави,
що пропагується,
наче ангельські голоси...

Стежки протоптані
стеляться гаями,
розсташовані навмисно
поміж берегами...

На полонині
сліди мої й твої
переплітаються,
утішаючи наші душі...

На полонині
хмари тиснуть на плечі
й тихий вітер
гладить пронизливі очі...

На полонині
торкаються небо й земля,
і всюди панує
глибока тишина...

На полонині
міру часу зневажаю,
бо співають ніжно
цвіркуни із гаю...

Наче надія

На моїм вікні
присіла ластівка ніжна,
глянула в мої очі,
заспівала
й підлестилася,
щоб зрозумів,
що закохався...

Присіла,
глянула,
закохалася,
заплакала
й віддалилася...

Відтоді
чую голос,
бачу образ
й погляд її,
наче надію,
що тисне
на мрії мої...

Бувають хвили – серце мліє

Слова Івана ФРАНКА

Музика Івана ЛІБЕРА

Помірно

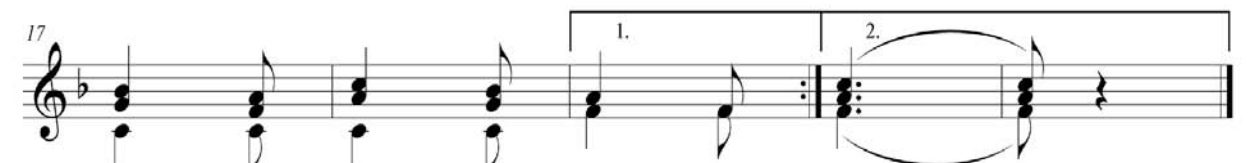
1. Бу- ва- ють хви- лі – сер- це млі- є І
2. І по- гля- дом ні- мо- ї зло- би Гля-
3. І вмить спа- лить всю зем- лю ту- ю З всі-
4. І, на- че зо- ло- то в гор- ни- лі, Сей

скорб- них мис- лей рій ле- тить, Мов
джу на не- бо й світ жи- вий І
ма не- прав- да- ми ї- ї, Пе-
світ о- чис- тить- ся зов- сім, І

чор- на хма- ра не- бо кри- є І грім у
жду, що з зем- но- ї у- тро- би Ось - ось про-
ре- ла- ма ха- ос твер- ду- ю Шкар- лу- пу
чис- та, в не- ве- чер- ній си- лі, За- ся- є

хма- рі гур- ко- тить. Мов // -тить.
рвесь о- гонь страш- ний І // -ний
скріп- ло- ї зем- лі. Пе- // -лі.
прав- да й во- ля в нім. І // в нім.

Михайло МИХАЙЛЮК

Буковинські трафунки

КРАМОЛЬНИЙ «ФОЛЬКЛОР»

Іноді мені здається, що після написання двох книжок буковинських трафунків («Криниця під каменем» та «Заглухий дзвін») «сировина» цих трафунків вичерпалася, або залишилася тільки «дрібнота», яка не варта пера. Та я не перестаю «колупатись» у закамарках пам'яті – може, там ще залежалися цінні нашарування, замулені часом, і варто до них докопатися?

І несподівано, на днях, без якогось відчутного поштовху, пам'ять повела мене в далекі п'ятдесяті роки, перші роки так званої «народної влади», часу ідеологічного «пуританізму», коли люди мусили тримати язика за зубами, не заїкнутися словечком проти комуністичних порядків. І все ж таки, незважаючи на недремне око політичної поліції та офіційної пропаганди, в народі існувала підпільна «анекдотика», яка поширювалася від уст до уст, а якщо її носіїв викривали, то їх не оминала сувора кара.

ВІСЛЮК-НАЧАЛЬНИК

Николайко Калатало, вертаючись з міста, підходить до нашої хвіртки, спирається ліктями на неї, бо високий удався, і кличе тата, що запусовує під шопою хреста:

– Вуйку Їльку, ану підійдіть, я вам щось скажу!

Тато відкладає рейбачку і простує подвір'ям до хвіртки – він знає, що Николайко господар статечний і марно не відриває чоловіка від роботи.

– Може, зайдете, Николайку, до гофи? – запрошує тато.

Той заперечливо хитає головою:

– Не варто, вуйку Їльку, я лиш на пару слів. Може, ви уже чули, що чорна машина цієї ночі забрала Петруня Кривенького?

– Петруня? Де, за що? – здивувався тато.

– На весіллі у Костюка, що має хату над Серетом. За дурну голову, – озираючись на всі боки, – пояснює Николайко. – Це сталося по пропою, – веде він далі. – Хапнув п'яту чи десяту порцію горівки, встав на ноги, махнув музиці не грати і розгалакався

на ціле весілля: «Чесні століяни, хочу вам файну байку розказати, не бануйте! Може, знаєте, може, чули, що старий гицель Гараламбій з Руйни паршивого віслюка втратив, котрого впрягав у візочок і возив ним всіляке з города. Та одної днини, чесні століяни, віслюк уперся, бо на то він віслюк, і не хотів тягнути візочок. Тодги гицель розлютився і так відшмагав віслюка батогом, що аж пужално зламав. а як випряг худобину з візочка, віслюк задер хвіст і кинувся навтьоки – прямо до границі москалів. А москалі, замість відогнати його назад у Романію, зробили віслюка у них начальником! Чуєте, чесні століяни? – начальником! То тепер віслюк поза границею у товаришів – велика риба!»

– Хтось, вуйку Їльку, видко замельдував на него нашим «товаришам», і пропав чоловік, буде гнити в криміналі...

Тато мовчав і лише крутив головою, немовби у нього в'язи боліли. Навидівся він на світі всілякого, а про Петруня Кривенького знав, що той після чарки базіка.

– Та гадаєте, вуйку Їльку, що на тому віслюку все скінчилося, що Петруньо, якого весільні хотіли вивести надвір, а то й додому післати? Та де там! Він відтрутив від себе чоловіків, котрі добра йому хотіли, і загорлав:

«А таке ви чули, чесні століяни? Чули, як добре живється людям там, у москалів? Як не чули, то слухайте: «Мала баба одну козу і то взяли до колгозу! Файно, га?»

Тато безпорадно махнув рукою, сказав Николайкові: «Декую за здибане» і подався до своєї роботи.

Віргілій РИЦЬКО

КОРАБЕЛЬ КАНІКУЛ

Врешті-решт прибув! Прибув Корабель канікул, приблизився до берега і зупинився біля нього. Тепер слідує нам ступити на його чарівну палубу. І полетіти ... Куди? В широке море, на вершину гори, в дунайську дельту, в сад наших дідусів, будь-куди, тільки не на роботу, не за покупками не... Яке гарне марення! Не всі можуть здійснити такі мрії. Грузнути ліниво в лежку ще не означає відпочивати. Хто хоче змін, потребує, в першу чергу, пригод. Потребує руху, хоче чогось нового. Якими будуть наші канікули залежить від нас. І не має значення, скільки триватимуть. Важливо, щоб вони були інтенсивними, переповненими враженнями, почуттями і, головно, приємними для нас. Тож сідаймо на чудовий корабель канікул – і в путь.

Розмовляючи з моїм другом зі столиці про канікули, ми домовилися провести кілька днів у Дельті Дунаю. Так і сталося. Він прибув до Тульчі, де ми зустрілися і разом подалися далі.

Коли прибули в Дельту, уже наступила ніч і стало тихо. Зупинились коло вузького берега каналу, що веде до озера Горгова, а довкола комиш, комиш, верби, верби... Не тільки душі наші радіють, а й тіла тішаються нашою втечею в природу. Мій друг ще схвильований і непевний. Його тривожить туман, що пливе над водою, місячна доріжка на тремтливій поверхні води, лапаті гілля верб, що спадають аж до води, несподівані сплески великих риб. Він сидить в човні, чую, як щось шепоче собі під ніс, бачу його тінь у воді, ось поволі закидає вудку.

Мій друг вперше в Дельті. Він ще не знає, що робити з такою глибокою тишею. Ще не навчився. Вона ще його тривожить, лякає. Бачу, має при собі маленьке радіо, вмикає його. Радіо і собі починає шепотіти, і той його шепіт такий зайвий тут, між комишем, між вербами, водою, місяцем і ніччю, але його так потребує мій друг, бо пізнає. І той шепіт відганяє його боязнь перед великою тишею, до якої він ще не звик.

Мій друг щось вовтузиться в човні, сміється. «Ти лякаєш рибу», – кажу я йому.

Ніч проходить поволі, риба ловиться погано.

Він вимикає радіо і гребем до місця, де будемо спати. Тишина стає ще більшою, згущується, наповнює весь простір.

На березі, де ми поставили палатку, було добре. На тому березі Старого Дунаю було дуже добре, тільки місце, де ми купалися, не було таке добре. Це не було добре місце, було в ньому щось таємниче, не знали, як це пояснити, просто відчували. Все минало разом із сутінками.

А вони, літні сутінки, наступають ліниво, з прохолодою, а разом з ними над водами наступає і тиша, лиш де-не-де чути рибальські помовки, повільний плескіт весел, хлюпання рибальських сіток. Люди залишаються такими, як були раніше, тут, біля палатки, на пустому березі Старого Дунаю, нічого не міняється легко.

Ми говорили тихо, укривалися, ніч поглинула нас зовсім, залишалися тільки червоні пасма жарин у вогнищі, вода і тиша.

Після цього досвіду мій друг був дуже зворушений, не стримував вражень від цього чудового краю: це таке місце, з якого з будь-якого кута можна бачити небо, воду, чайки, комиш. З будь-якого кута можна слухати спів птахів у плавні, шелест очерету, і знаходитися щохвилини між водами і небом.

Людська істота – це дитина природи, яка вийшла з її лона, тому природно, щоб там шукала своє коріння. Людям необхідно якнайчастіше поринати в природу.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОВЕРРОННЕН

(Прозова коломийка для душі і серця)

(Продовження з № 264)

8. ОБЛАЗ

Починаючи звідси, з Облазу, Ронішора набирає вигляду справжньої річки, над якою стоїть величезна кам'яна стіна, яка завжди, коли я проходив повз неї, нагадувала мені то Прометея, прибитого списом до кавказької скелі, то рядки з Франкового вірша «Каменярі»: «Лупайте сю скалу! Нехай ні жар, ні холод/ Не спинить вас!/ Зносить і труд, і спрагу, й голод,/ Бо вам призначено скалу сесю розбити...», які читала мені моя двоюрідна сестра Наталка. Про грецького Титана я теж від неї дізнався.

Колись тут, в Облазі, була каменоломня. Батько розповідав мені, як, будучи малим хлопцем, працював на ній, коли будувалося національне шосе номер 18, і заробляв гарні гроші, а ще розповідав, як тут каміння вбило чоловіка. Цураном його звали.

Повертаючись з магазину, ми робили тут першу зупинку і дивились зачаровані на високу скелю, під якою ще можна було бачити сліди старої дороги. На правій стороні Ронішори була стоянка, на якій іноді нам вдавалось уважно «вивчати» різні машини, від величезних вантажівок до легких автомобілів. Якось ми отримали пакетик жувальної гумки від жінки-водія однієї із вантажівок, а коли повернулись додому і розповіли вуйкові Чорнію, то той ледь не кинувся з прутом за нами:

– Ану, дивися на легіниці, яку комедію усцут із перста! Хто таке чув аби баба мотора гонила?!

– Ти не знаєш нічо, Міха', – заступився за нас вуйко Чурсі Николай, якого ми прозивали «Бомбою». – Видко што єс не войовав на фронті, бо там молодіці Катюшу гонили, не якогос там дрантивога мотора.

– Я не войовав? – аж ревів зі злості вуйко Чорній. – Та ти, ще єс був у пиз... материнуй, коли я воював у першуй світовуй!..

– Ото пусте, Міха! Ви войовали

на конях та єсте мали саблі, та якіс там карабіни, не було ніякої техніки, а коли ми войовали, уже були катюші, танки, пуліміоти... коли возьму пуліміот та 'го усажу на плут, та коли зачну: «та-та-та, та-та-та, та-та-та-та-та», а німці падали лоском, як снопи.

– Сра... я на твої пуліміоти! – сплюнув вуйко Чорній.

Бозна скільки були б горланили один на іншого, але тета Параска вийшла з хати і втихомирила їх:

– Осядтеса, не єм вам сором гиршкатиса перед дітей, ану, дивиса на кокошеликів!

За те, що заступився за нас, ми дали й вуйкові покуштувати трохи жувальної гумки, а він признався, що ні на фронті такого чуда не видав. І, мабуть, жував її, так само, як і ми, цілий тиждень, поки бабуся Марія не почала грозити нам, що як будемо румегати, як бебеки, то нам дохтор Онті «уєперус отрунки».

Іншим разом на стоянці ми побачили жовтого кольору трактора. Нас це дуже здивувало, бо всі трактори, які ми бачили дотоді, були червоного кольору, а до того на нашу біду ми не запримітили тракториста, який лежав під трактором і щось ремонтував. Побачивши логотип «УТВ», тобто «Uzina de Tractoare Braşov» («Брашовський тракторний завод»), котрийсь з нас запитав:

– Што тото означає «УТВ»?

– Uite Tractoristul Vou! (Дивись, тракторист – віл!) – випалив Дьорді Вічунка, мій двоюрідний брат по батькові.

– Віл батько ваш, котрий вас!.. – почули ми грізний голос з-під трактора і, забувши про торби з хлібом, порозбігались, хто куди міг.

Віл волом, тракторист трактористом, але ми не мали сміливості повернутися по торби, аж поки той після добрих трьох годин не зник разом зі своїм жовтим трактором після того, як вимазав наші торби маслом для двигуна. І так ми повернулись додому смерком, смердючі, мов трактористи, і мужньо перетерпіли кару за вимазані торби і зіпсований хліб, який ні свині не хотіли їсти. Ми не сміли зізнатись, що то нам тракторист вимазав, бо ми ж образили його, а в нашому селі ремесло тракториста було найвищим і найповажнішим.

Пам'ятаю, як ми гордились нашим сусідом Іваном Рагованом, Кадоликом, як прозвали його люди, щоб могли відрізнити від інших Рагованів, яких теж прозвали – Моканами та Піштиками. Вуйко Іван, батько моїх друзів: Василя, Дьордія, Нуці та Міки, не був простим трактористом, а «тафістом», бо працював у лісі на лісовім тракторі «ТАФ», тобто «Tractor Articulat Forestier» («Зчленований лісовий трактор»), ні в якому разі «Tractor Anti Fascist», («Анти-фашистський трактор»), як називав його той самий мій двоюрідний брат Дьорді.

Правда, було в селі і кілька шоферів, але то вважалось рідкістю і, таким чином, професія тракториста залишалася на першому місці. Друге місце в рейтингу високо оцінених професій займала професія «механіка-фурнікуларіста», тобто того, який працював на фурнікулері, якого в нашому селі називали «фурнікуларом», а за нею слідувала професія бензопильщика, яких називали «друзьбістами», запозичивши назву від російської бензопили «Дружба», яка мала окремих стартер, що носився завішеним на ремені для штанів. Якраз цей стартер, «демаров», як звали його наші ровенці, був символом, гербом цього шляхетного ремесла. Одні з «друзьбістів» не розлучалися з ним навіть в неділю, коли йшли до церкви чи до корчми, а про вуйка Клена говорили, що навіть спить з ним під подушкою, та це, мабуть, вже вигадка, як та про Ваця з Осоя, що прилаштував собі до «рогу» бензопили дзеркало з велосипеда, щоб міг бачити, що коїться позаду.

Смішна пригода трапилася з одним з найвідоміших друзьбістів, вуйком Федором, коли той за-

лишив дружбу в лісі і спустився в долину до колиби полудникати, а котрийсь з молодих лісорубів приніс з дому стартер і завів бензопилу.

– Тихо! Скрикнув не своїм голосом вуйко Федор. В колибі всі завмерли.

– Люди, у лісі штос пердит, – вибіг надвір.

– Дружба! Твоя дружба! – сказав котрийсь з лісорубів.

– Як у Бога? Демаров туй, дивітса, за ременем.

– Тогди, як рушала? – здивувався інший.

– Уд сонця, люди! Уд сонця, припекло ей сонце, та рушила, мамку юй солодку!

Кинувся бігти до лісу вуйко, аби не дай Бог дружба не зрубала немарковані буки.

Честь і щастя носити «демаров» випадало і тим «друзьбістам», які працювали з бензопилами «Урал», а пізніше, як появилися румунські бензопили «Ретезат» з вбудованими в них стартерами, це ремесло втратило зі своєї блискучої слави, яку забезпечували «друзьбістам» завішені на ременях стартери. Зате бензопильщиків продовжують називати «друзьбістами» і по сьогоднішній день, хоча тепер вони працюють з бензопилами останнього покоління: «Husqvarna», «Stihl», «Bosh» та інші.

Тут, в Облазі, якщо я добре пам'ятаю, в Ронішору вливаються два потічки, один вище, інший нижче стоянки. Також нижче стоянки починається лісова дорога, якою я не ходив ні разу, тому і не знаю, куди веде.

Пізніше, після революції, тут збудували корчмину, яка була власністю Василя Куриляка, який колись був лісовим бригадиром і водив людей на заробітки в банатські ліси. Навіть і ми з моїм двоюрідним братом Радолом працювали в його бригаді, десь в лісах біля міста Бозовіч. Корчмину називали «La jegosu» («В замазури»). Мабуть, ми ще повернемось до цієї корчмини.

Пізніше, тут збудували розкішний мотель-ресторан, подібний до верховинських українських ресторанів-колиб, якого називали «середнім», тому що вище від нього знаходиться мотель, про який ми вже говорили, а нижче інший, про який будемо говорити в наступному розділі. Одного разу я спав тут, в цьому «середньому» motelі.

Останнім разом, коли я був у рідному селі, не знайшов ні сліду від нього, а ліс, який знаходився на горбі позаду нього, наче чорт мітлюю змів!

(Далі буде).

Корнелій ІРОД

ВЕСЕЛА БОЖЕВІЛЬНЯ

(Із циклу ПРОМАХИ)

(Продовження з № 264)

А що сталося в той день, коли Катя вийшла на дві-три години з лікарні й повернулася потім у жалюгідному стані і ридючи, що годі було прицицькати її? Одного дня, коли застав я її одну, Катя розказала мені про тодішню потрясаючу пригоду.

Стояв тоді погожий день, і Катя, щоб забути трохи про божевільню, вирішила погуляти містом, а саме велелюдними вулицями, починаючи, приміром, від Університету, де вийде з автобусу 31, і йти далі повільно й незаметно серед мурашні прохожих до площі Романа, звідки може повернутися тією ж дорогою, але протилежним тротуаром, або з площі Романа, перетинаючи площу Амзей, вийти на Каля Вікторіей і вернутися нею до Університету. А вже звідси зможе йти Бульваром Республіки аж до Вірменської Церкви і зайти на якусь годину й до себе додому – подивитися, що там, або відпочити трохи і навіть переодягнутися, бо любила вона бути завжди елегантною.

Катя йшла повільно, некваплячись, у її голові було пусто, не думала ні про що, але відчувала задоволення переводити відсутній погляд з однієї будівлі на іншу та поміж незнайомих облич, серед таркатого потоку прохожих в супроводі монотонного й постійного вуличного шуму. Зупинялася час від часу перед різними вітринами, але без особливого інтересу. Біля агенства Ер Франс купила від квіткари букетик цикорію. На розі бульвару Ніколає Балческу з вулицею Онешть знаходилася картинна галерея, у якій виставляли чимало із чільних художників того часу і яку інколи відвідувала й Катя. Вирішила зайти й того дня.

В обох залах галереї не було жодного відвідувача, лише наглядка. Катя привіталася й обвела поглядом виставлені роботи. А коли її погляд попав на велику афішу, від несподіванки Катя просто закам'яніла, наче вдарена громом! Протерла очі й витріщилася вдруге. Так, вона правильно прочитала: «**АЛЕКСАНДРУ КУМПАТА – живопис**». Катя відчувала, що долівка зсувається з-під її ніг кудись вбік, вона замахала руками, намагаючись на що спертися. Наглядка поспішила піднести їй стілець.

– Вам погано? Присядьте... Зараз принесу склянку води.

Катя м'яко опустилася на стілець, промимрилася:

– Не треба. Скоро мине...

Але жінка не послухала. Подалася кудись і швидко повернулася.

– Я принесла й ложечку цукру. Беріть потроху й запивайте водою...

Катя машинально підкорилася, продовжувала дрібно тремтіти, не зводячи очей з афіші. Ковтнула трохи води з цукром і прошептала:

– А художник – хто він?..

Здивована запитанням, наглядка відповіла:

– Пан професор Кумпата¹...

– Він філософ? Як виглядає?

Жінка не відповіла. Віднесла склянку й ложечку.

Коли повернулася, Катя продовжила наполягати:

– Він філософ, тобто професор філософії? Бо кажете, що професор...

Жінка подивилася трохи боязко.

– Так, вони професор... Професор живопису в Інституті імені Ніколає Ґріґореску.

– А як виглядає?

– Ну... Як же їм виглядати?.. Вони пішли обідати. Скоро вернуться, й тоді побачите...

Катя думала, що, мабуть, не йдеться про її колишнього нареченого, навіть була певна цього, то просто збіжність імен. Адже її Сандик загинув на фронті. Крім того, не мав він жодних здібностей до живопису. Певна річ, що то просто співпадають імена. Так-так, можливо. Вона не сумнівається – співпадають. Але таки так: і Александрю, і Кумпата?.. Уже не говорити про те, що Кумпата вам не Йонеску й не Попеску²? А хто його знає?.. І все ж таки – ні! Не може бути, щоб мова йшла про її Сандика – він загинув на фронті...

Катя втихомирилася трохи. Піднялася зі стільця, поклати букетик цикорію біля афіші й подалася до найближчих від неї картин. Але ледве встигла пройти кілька кроків, і наглядка заявила:

– Ось пан професор.

Катя крутнулася й упізнала зразу – то він! Хоч і минуло поверх двадцять років, хоч тоді був він без вусів, Катя була твердо переконана, що людина, котра увійшла в галерею, таки Сандик: то його очі, лише він так усміхається очима...

– Сандику!.. – хотіла вона зойкнути, але протяжно

заскавуліла й провалилася.

Коли прийшла до себе – досить швидко, – наглядка кропила її водою. Катя підвелася повільно.

– Де він?

– Маестро пішов за лікарем... Ось стілець – сядьте трохи...

Нерішучими кроками Катя направилася до дверей:

– Вийду трохи на свіже повітря...

І пішла геть. Сіла в автобус 31 і повернулася в божевільню.

А наплакавшись, посиділа якийсь час на лавці перед «Неврозами», німа, окам'яніла глибоким сумом, з якого ми, члени «Сміхотерапії», не могли вивести її ніяким богом. Ні наступного дня, ні ще у слідуючі два-три, під час котрих вона вперто й постійно настоювала, що хоче йти додому, і вкінці доктор Паул Кортес виписав її з лікарні. Катя попрощалася з нами й була такою ж сумною та відсутньою, коли запросила нас відвідати її (і вказала свою домашню адресу). Більшість з нас вважали її запрошення ввічливо формальним або несміливою спробою подякувати за нашу «опіку» в її сумні хвилини та за пісні, якими пробували ми розвеселити її. Але як я вже казав, лише Октав Боянджіу, Тіті Єнаке та я відповіли на запрошення Каті і з тієї осені почали відвідувати її – вони рідше, а я подеколи й двічі в тиждень.

У Каті майже щодня було по три-чотири гості і тільки рідко заставав я її одну, найчастіше готуючи малюнки для сторінки моди журналу «Магазин». Одного дня, коли в Каті не було нікого, каже вона мені:

– Я роздобула домашній телефон Сандика... Але не наважуюся дзвонити. Зателефонуй йому ти і скажи, що хочу його бачити.

Я домовився про їх зустріч таки наступного дня. По телефону відповіла мені жінка, мабуть, дружина. Якщо запитала б, хто я, то мав би відповісти, що студент пана професора, але не питала. Побачення колишніх наречених відбулося в мистецькій галереї (про інші подробиці Катя не говорила мені) і відтоді деякий час зустрічалися вони майже щодня. У Каті вже не було часу (ні охоти) приймати гостей, ні на вечірні веселі заваби, ані на сторінку моди – вона змінилася, розквітла. Само собою, друзі довідалися про причину такої зміни і раділи за неї. Мої відвідини теж порідшали.

Через кілька місяців одного післяобіддя я застав Катю плачучи.

– Що таке, Катюноч, що сталося? – питаю.

– Давідалася про мене його жінка... Телефоную мені щодня по два-три рази, іноді і вночі, називає мене всяко, машкарить. Каже, щоб я залишила в спокою її чоловіка, бо інакше...

– А звідки вона знала?

– Від нього, а звідки... Я вкоїла дурницю, коли запропонувала йому, щоб він розвівся і таким чином ми могли б побратися.

– І?

– Та, каже, що й він цього бажає, але в цей момент воно нездійсниме. Його жінка – колишня його студентка. Він, бачу, побоюється – натякнув, що вона знає про нього якісь секрети...

Катя вже не називала його по імені, і якийсь час ми уникали говорити про цю історію. Я зрозумів, що вони перестали зустрічатися. Друзі поводитися бережно з нею, а Катя прикидалася, що ніби все в порядку, що почуває себе, як і перед тим, ніж зустріти свого Сандика, і невдовзі в її півпідвалі, що по Бульварі Республіки, приточилися попередні веселі зустрічі.

Я закохався в красиву Міріам, але украв її у мене Вірджіл Черчел, отой, свиняче вухо, нахабний носатий гицель, який одного вечора зник з нею таки від Каті, і поїхали вони кудись у гори. Вернулися аж через тиждень, а Моці Йонеску зустрів свою дружину люб'язно й жартуючи, ніби Міріам й не верталася з «мандрів». Зате Вірджіла ігнорував повністю. Не говорив з ним, не «бачив» його, не відповідав на його вітання, не цокався з ним, не сміявся з його жартів, просто, для нього Вірджіл Черчел уже не існував. І не лише тоді, а до кінця його життя. На жаль, для Моці той кінець настав надто скоро...

У 1964, на початку осені, як звичайно, в Каті зібралася нас кілька. Як домовились ми по телефону, ніхто не прийшов з порожніми руками. Але той, хто мав принести кави, заявив, що в тому магазині, що недалеко, а саме на розі вулиці Латіна, сказали, що кава закінчилася.

– Нічого, – каже Катя, – іду я, для мене знайдеться – у мене там знайома продавщиця...

Пішла, але замість того, щоб вернутись через п'ять хвилин, ну, найбільше десять, її й через годину ще не було. Ми хвилювались, щоб з нею, не дай Господи, щось не сталося (вона ж була змушена переходити бульвар із страшним вуличним рухом – там і трамваї, й автобуси, і тролейбуси, і грузовики та автомобілі).

(Далі буде).

Теофіл ЦУРЕНКО

ОЧАРОВАНА УСМІШКА

(Уривок з роману)

(Продовження з № 262)

З сільського спільного життя не бракувало і смішних пригод, як, наприклад, історія діда Тенасе. Будучи ковалем у майстерні Фрунзе, він добре знався з прикордонниками і митниками, як з австрійськими, так і з регецанськими¹, але митних зборів не хотів платити, і так прославився через свою оригінальну винахідку: переходячи два рази через митницю несучи у мішку туди і назад свою собачку, третій раз, повертаючись, йому вдалось перенести у мішку здоровенне порося, бо митники вже не перевіряли його мішок, а собачка знала і сама дорогу до рідної буди.

Спокійного та благородного життя цурянам не довелося очікувати довго, бо на світ з'явилося багато діточок: у Михайла Окопського – шестеро, три хлопчики і три дівчинки. Найстаршого охрестили Тодером, на честь його дідуся Тодера Сирняка. У Яноша Гаžo – семеро, у Георгія Стриєнка, що недавно прибув зі Стрия і одружився тут, народилось четверо, у Пантелея Нагробецького з Галичини – аж дев'ятеро, і так далі. Новонароджених охрестили в новій церкві, побудованій їхніми віруючими батьками та дідами ще до їхнього появи на світ. В тій самій церкві вінчалися молоді пари, які засновували нові сім'ї.

***

Дітям, окрім матеріального багатства та духовної їжі, була потрібна і школа. Їхні батьки розуміли це дуже добре. Буваючи часто в Чернівцях чи на ярмарках в Дорогої, Сучаві чи Радівцях, вони бачили, як виглядають міські діти, деякі з них учні гімназій та ліцеїв, всі добре виховані і освічені. Велика різниця була навіть між дітьми чиновників митниці, які вчилися в місті, та нащадками селян, з яких мало хто міг зрозуміти, що пише в старослов'янських церковних книгах, що знаходилися в церкві села: «Трипіснець», «Часослов» та «Восьмигласник». Батьків боліла душа через те, що їхні діти, між якими було досить багато кмітливих і бажаних учитись, не мали можливості ходити до школи.

Винятком в Цуренах були тільки обидва добре виховані сини отця-пароха Петра Дашкевича – Андрій та Александру. Будучи багатшими від інших жителів села, бо їх талановитий батько заробляв багато крейцариків та срібних флоринів під час недільних богослужінь, вінчань, похоронів та різних панахид за душі померших, обидва парубки ходили до Чернівецької православної початкової школи. Ті десять верств², що відокремлювали їхній отчий дім від Чернівецької школи, не були такою великою відстанню, яку Андрій та Александру не могли б здолати щодня бричкою, запряженою двома гнідими кінями їхнього дбайливого батька. Будучи послухними синами, за порадою розумного батька погодилися жити у найманому житлі в Чернівцях, бо заможні батьки мали звідки платити. Певна річ, отець Петро був правим, коли прийняв це просте, але розумне рішення, бо оті дві години, які щоденно мали витратити його сини на дорогу до школи і назад, вони могли використати на навчання і підготовку домашнього завдання.

Андрій та Александру не могли відати, що дбайливість батьків про їх навчання, а також і їх власне бажання вчитись поведуть їх пізніше на вершини успіхів та удач і забезпечать їм та їх нащадкам шляхетні посади примарів, вчителів, священників, керівників села, і не тільки.

Чернівецька вища гімназія (Ober-Gymnasium).
Сьогодні Чернівецька середня школа № 1

Як і всі любителі поезії, цуряни, як і селяни із сусідньої Остріци, були і залишились закоханими в поезію Міхая Емінеску. Мабуть, тому залишилась живою з покоління в покоління пам'ять про перші шкільні роки великого поета в цьому чарівному буковинському краю, бо єдина дорога, яка вела з Іпотешт до Чернівців, проходила крізь Цурени та Остріцу, повз холодні криниці, які приваблювали подоржніх зупинитись на відпочинок і напоїти коней.

Уродженець села Іпотешти Ботошанського повіту Румунського королівства Міхай Емінеску між 1858-1860 вчився в Чернівецькій православної початковій школі, опісля, між 1860 та 1861, слідував Ober-Gymnasium – німецька гімназія, заснована в 1808 році, – в той час, єдина установа середньої освіти на Буковині.

Міхай Емінеску разом з Андрієм та Александром Дашкевичами не тільки вчилися у тій самій Чернівецькій православної початковій школі, а навіть жили разом в тому самому житлі – у хаті скупого ненажери Дзерсезеки, якого хлопці прозвали Дзюрдзіком. Кімнати Дзюрдзікової хати не були бозна-які гарні, перед тим, як стати його власністю, хата разом з кімнатами, в яких мешкали хлопці, належали одній з православних церков, і в ній жили монахи.

Таким чином, кожен бажаний винайти житло, отримував чисту, свіжовибілену чернечу келійку. Але для тих, в кого не було багато грошей, таке житло ставало якраз в пригоді. Для молодих учнів Міхая, Андрія та Александра було вигідне це житло, бо знаходилось по сусідству зі школою, ради якої вони прибули до Чернівців.

Незважаючи на тугу за батьківською хатою і друзями, які залишились в Цуренах, брати Дашкевичі відчувались добре в Чернівцях: мали достатньо приготовленої їхньою матір'ю, попадею та її чемною служницею Стефанією смачної їжі, яку привозили їм бричкою. Брати розмовляли вільно, як вдома в Цуренах, і мали досить книжок, якими їх забезпечував батько, і не тільки церковними.

Але повернемося трохи назад, коли ввечері однієї прекрасної вересневої неділі 1858 року Андрій з Александром знаходились вже у своїй келії, почули кроки при вході і голос скупого ненажери, який хвалив-вихваляв і перевишваляв свої кімнати.

Брати знали, що господар має ще вільні кімнати, але звідки їм було знати, хто буде мешкати у них. Та Господь великий...

(Далі буде).

¹ Королівськими.

² Давня назва східнослов'янської міри великих віддалей, що становила 1,06 км і вживалася до запровадження метричної системи.

Три волосини Олекси Довбуша

(Закарпатська легенда)

Олекса був простим легінем, вівчарив. А раз надійшла туча. Він став під смереку, аби перечекати. А на небі гримить і лускає. А під другою смерекою стоїть чорт. Тільки блисне – чорт язика покаже і під землю сховається. І так двічі зробив. На третій раз не витримав Олекса, узяв пістолю і вистрелив у чорта. І лише закурилося за чортом.

Нараз перестав падати дощ, і гриміти перестало. Олекса вигнав овець із гуцака на пашу, а сам зачав собі щось співати. Видить – навстріч іде якийсь чоловік. І зазвідав сей чоловік вівчаря Олексу, що він хоче за те, що убив чорта. А той каже, що нічого не хоче, лише аби його куля не могла пробити, аби сокира не могла втяти, аби мав велику силу.

І як се промовив Олекса, чоловік пішов собі й за якийсь час вертається. Приніс Олексі три волосини. Одну волосину – про силу. Другу волосину – про сокиру. Третю волосину – про кулю.

Олекса подякував чоловікові, закрив і ті волосини собі в голову і відтоді став робити, що хотів, ніхто не міг із ним поради.

І стрівся раз Олекса із красною жоною. Жону кликали Дзвінка. І полюбив вівчар чужу жону. А жона та була жоною Стефана, чоловіка простого. Довго любився Олекса із Дзвінкою. А жоні, котру любить чоловік, і таємне довіряють. Так і Олекса. Раз признався він Дзвінці про три волосини, які має на своїй голові. Все, як було, переказав. А забув Олекса, що той чоловік, який давав йому три волосини, казав, що ніхто не має про це знати.

І задрімав раз Олекса коло Дзвінки. А вона витягнула з легіневої голови одну волосину, котра була від кулі. І дала своєму чоловікові.

А Стефан закрив ту волосину у свою рушницю та й застрелив Довбуша.

Згіб Олекса через свій язик.

Дитяча сторінка

Павло ГЛАЗОВИЙ

Про Гарбузика-боягузика

Як пригріло сонечко
У ясну годину,
Зелений Гарбузик
Виріс біля тину.
Повним та кругленьким
Став він карапузиком.
Одна була вада,
Що ріс боягузиком.
Мимо жабка скаче –
Він від страху плаче.

Закружляє бджілка,
Похитнеться гілка –
Гарбузик боїться,
Не зна, куди дітись.
А коли на сонечку
Ще погрівся трішки,
Виросли у нього
Рученята й ніжки.
Він зірвався з гудини
Й став ходити пішки.
Був же він важенький,
Черевце кругленьке,
А ніжки тонюні,
До того ж манюні,
Що бігати не міг,
Часто падав з ніг.
Знайшов наш Гарбузик
Лозяну корзину
Та й задумав з неї
Зробити машину.
Не гаючи часу,

Взявся за роботу.
Приробив колеса
З блискучого дроту.
Вставив у корзину
Залізну пружину, –
Бо де ж для мотора
Взяв би він бензину?
Приробив дві фари
З гудзиків скляних, –
Бо як же поїдеш
Уночі без них?
Пружину завів,

У машину сів
Та й поїхав попід тином,
Мимо лопухів.
Машина іде,
Весело гуде,

А Гарбузик-боягузик
Боїться всього.
Все, що він побачить,
Лякає його.
Летіла ворона
Та як каркне: – Крик! –
Такий на Гарбузика
Напав переляк,
Що він із розгону
Вскочив у рівчак.
А там було мультко,
Стояла вода.
Машина загрузла...
Отака біда!
Там же недалечко
Було озеречко.
Над тим озеречком
Сірий зайчик біг.
Він машину витягати
З ями допоміг.
Ще й приніс водиці
В луб'яній цебриці
І помив машину –
Колеса й корзину –
Та й сказав Гарбузику-
Боягузику:
– Заводь та рушай.
Бувай-прощай!
Гарбузик подякував.
Пружину завів.
Ніжки витер травкою.
У корзину сів
Та й поїхав далі,
Та й поторохтів.
Іде він та труситься,
Та все оглядається,
На всі боки крутиться,
Аж перекидається.
Раптом він аж побілів,

Аж заляк від страху,
Бо побачив у траві
Че-ре-па-ху.
Котяться в Гарбузика
Сльози, як горох.
Зняв з педальок ноги.
Злетів із дороги
Та об стовп – торох!
Хряснула пружина,
Тріснула корзина.
Трапилась аварія,
Та ще ж і яка!
– Караул, рятуйте! –
Гарбузик гука.
Тут прибіг їжак,
Скинув свій піджак.
Взяв у лапку молоток.
Сюди – цок!
Туди – цок!
Всі колеса справив,
На місця поставив.
Приладнав пружину.
Залатав корзину.
– їдь, – говорить, – далі.
Тисни на педалі!
Та не будь лякливим,
Не будь полохливим.
Той в шофери не
годиться,
Хто всього боїться.
Сів Гарбузик у корзину,
Натис на педалі,
Крутонув кермо сердито
Та й поїхав далі.
Переїхав поле.
Проминув лісок.
Вилетів прожогом
На старий місток.
Бачить – свинки бігають:
– Хрюк-хрюк-хрюк! –
Знов кермо Гарбузик
Випустив із рук
Та з усього ходу
Й полетів у воду,
Тільки – бульк!

По ріці корзина,
Як човен, пливе,
А Гарбузик вже
не плаче,
А просто реве:
– Ой рятуйте! Пропаду!
Знов потрапив у біду! –
Там, понад рікою,
Поміж осокою
Журавель ходив,
Він за хвостик Гарбузика
Дзьобом ухопив,
Витяг із водиці,
Поклав на траві
Та й питає:
– Чи є в тебе
Щось у голові? –
А Гарбузик-боягузик
На ніжки встає.
– В голові у мене, –
каже, –
Насіннячко є!
...А машина потонула,
Десь на дні качається.
І тому на цьому місці
Казочка кінчається.
Той, хто перекаже
Всю казочку нашу,
Їстиме солодку
Гарбузову кашу.
Звісно, не з Гарбузика-
Боягузика,
А з іншого гарбуза –
Здоровенного,
Жовтобокого такого,
Не зеленого.

Дитяча сторінка

Юрій ФЕДЬКОВИЧ

Бідолашко

(Казка)

Був собі бідний чоловік та мав ще біднішого сина,
бо був той син і слабовитий, і хоровитий, і ніжний,
і худий, і сухий, і боязливий, і нікудишній, а люди
називали його Бідолашком, бо був справді Бідолах.
Але доки старий батько ще жив, то й на нього
заробляв, то ще якимось було. Але як старий помер,
а той господар, що вони у нього кімнатку наймали,
нашого Бідолашку на вулицю вигнав, тоді Бідолашко
став, як пень, не розуміючи, що далі робити? Але,
нарешті, схаменувся та й думає собі: «Піду я у місто,
може, там мені щось трапиться.
А не трапиться, то, може, хто
змилується та мене погодує».

От і попрямував у місто.

А у місті, звичайно, як у місті:
одні люди йдуть сюди, другі туди,
а його навіть ніхто не питає
– чи він їв сьогодні, чи ні? Аж тут
відкривається в одній дуже великій
кам'яній хаті вікно, а з того вікна
стара-престара, погана-препогана
бабуся як заверещить на всю
вулицю:

Сюди ідіть,
Готовий обід,
Ковбаса та кишки
Ще й пряжені лишки.
Скоріше ходіть!
Готовий обід.

«Таж це добре! – думає собі Бідолашко. – Я й
справді голодний; може, чим бабуся погодує». От і
пішов до тієї хати, а бабуся стала його питати:

– А ти чого, хлопче?

– Та ви ж кликали, матусю, на ковбаси та на
кишки, так я й думав...

А бабуся тоді в сміх та в регіт:

– Чи ти не здурів, хлопче? Адже я кликала не
тебе, а ні других таких, а кликала усіх сусідських

котиків та песиків, щоб моїм скучно не було. Але
нічого: знайдеться й для тебе дещо. Сідай!

Дала бабуся Бідолашкові добре пообідати, а тоді
й каже до нього:

– Може б, ти, хлопче, до мене в прислужники
найнявся? У мене тобі добре буде, бо не будеш
мати іншої роботи, як лиш моїх котиків та песиків
доглядати та з ними гратись. Згоден?

– Згоден, – каже Бідолашко, а сам такий радий,
що йому так швидко служба трапилась, та ще й така
легка. От і став він служити...

Служить він місяць, служить
два, служить півроку, а бабуся за
плату й не згадує. Нарешті, став
він домагатись, а бабуся в крик:

– Ти що, сякий-такий сину?! Ти
не рад, що такого здохляка годую,
та ще й плати вимагаєш? Я тобі
зараз такої плати надаю, що й не
донесеш. Ото ж сиди мені тихо!

Після сварки бабуся почимчи-
кувала у місто, а Бідолашко гадає:
«Немає мені чого тут робити: утечу
я від цієї злющої бабусі, доки ще
не битий».

Зав'язав свої манатки в хустину
та й пішов.

Але на дверях доганяє його один песик, якого
він дуже любив, та й тягне за собою. Він відразу не
зрозумів, чого собачка хоче, але нарешті пішов за
ним, бо песик дуже скавучав, та так дуже тяг його
за собою, що Бідолашко аж здивувався. А песик
завів його до однієї кімнатки, що завжди під замком
стояла, а сьогодні розлючена бабуся замкнути
забула. Та що з того, коли в тій кімнатці не було
нічого, лише самі відьомські причандалля: прялки,
мотовила, якісь зіпсовані коси, серпи, ножі та ще хто
знає що, а путнього не було нічого, принаймні такого,
щоб Бідолашкові придалося.

(Продовження на 36 с.)

Дитяча сторінка

Бідолашко

(Продовження з 35 с.)

Лише одні старі черевики та одна паличка стояли в кутку. Бідолашко собі гадає: «І це мені здасться». Узув черевики на ноги, узяв паличку та й пішов.

Але ті черевики не були такі, як інші черевики, а якісь несамопиті, такі, що як стали з Бідолашком летіти, то йому аж дух забило, і мусив він аж три рази «гов» кричати, доки вони зупинилися і йому віддихнути дали. Тоді упав він, мов неживий, на землю і заснув, а в сні йому показується той песик та й каже до нього: «Ти, Бідолашко, не знаєш ще добре, що з тими черевиками робити, але я тебе навчу: як підеш ними так, як завжди ходиш, то зробиш сім верст на годину; але як обкрутишся три рази на каблучкові, то вони тебе миттю занесуть, куди ти сам загадаєш. А з тою паличкою знов окрема річ: як прийдеш з нею на таке місце, де гроші закопані, то вона зразу у землю вштрикнеться: як буде срібло, то двічі, як буде золото, то тричі. А тепер іди собі, Бідолашко, у добрий час: як не будеш дурний, то добре тобі буде!» В цю мить Бідолашко прокинувся.

Але як Бідолашко пробудився, то зразу став думати, що йому робити, аби з свого щастя скористатися. Аж тут прийшло йому на думку, що якби він пішов до столиці, то міг би зараз найнятися у царя за посланця. Там би йому ліпше було, як у сварливої бабусі котів годувати. Обкрутився він тричі на каблучкові, і зразу став у царя на подвір'ї. А цар став його зараз питати:

– А чого ти, хлопче, хочеш?

– Та якби у вас найнятися за посланця, – каже Бідолашко, чухаючи голову.

– Хто? Ти?! – каже цар, сміючись, – Багато ще тобі треба хліба з'їсти, аби у мене за посланця бути!..

– Спробуйте, світлий пане, – каже Бідолашко сміливо, – як не збігаю удвоє скоріше, ніж найліпший ваш посланець, то тоді вже ваша воля зробити зі мною, що хочете, навіть і повісити.

– То добре, – каже цар. – На ж тобі оцей лист

та й біжи з ним до того й до того царя. А як мені за тиждень відповідь принесеш, будеш у мене за мого найпершого посланця.

– Добре! – каже Бідолашко, узяв листа та й пішов. Але зразу ж за містом обкрутився він три рази на своєму черевикові, погадав собі, де йому треба бути, а черевики занесли його на млі ока просто до того царя, котрому він мав лист віддати.

Цар зразу написав йому відповідь, він знов обкрутився на черевикі і став перед царем.

– А що, – каже, – борзо повернувся? Цар лише подивився на нього, а потім каже:

– Коли ж так, то будеш у мене за першого посланця, і буду тобі платити на рік, що сам схочеш.

От і став Бідолашко у царя на службу, а цар його так полюбив, що без нього, бувало, й обідати не сяде.

А інші двораки за це озлилися на нього та й ну його чорнити перед царем, оббрівали де лиш могли. Це дуже боліло Бідолашкові, бо він був добрий хлопець. І став він думати, що б то йому таке зробити, аби царські слуги з ним не ворогували.

«Якби я мав багато грошей, – думає він собі, – то я б уже знав що робити: я б доти обсипав усіх двораків грішми, аж доки б вони не перестали на мене злитися та перед царем мене оббрівати. Аж тут прийшла йому на гадку бабусина паличка, і він лише ждав ночі, аби з нею у царський город піти, бо чутка ходила, що старий цар, теперішнього царя тато, мав там закопати дуже великий скарб. От і зібрався він уночі, взяв з собою паличку, ліхтар, лопату, мішок та й пішов у город. Тут недовго він і шукав, бо паличка штрикнула під одну яблуню три рази в землю, він став копати, викопав великий котел із золотими червінцями, набрав їх у мішок, скільки лиш міг донести, решту закопав так, як було, та й пішов у свою кімнатку.

Якби Бідолашко розумний був, то грошики сховав би та й нічого нікому не казав. Але ні: він став усіх двораків грішми обсипати, сто разів щедріше, ніж сам цар, а двораки зразу до царя: «Найясніший пане, – кажуть, – Бідолашко, мабуть, ваш скарб обкрадає, бо звідки він мав би стільки грошей, аби нас усіх так щедро обдаровувати? – Цар зразу їм повірив та й кличе Бідолашка до себе:

– Звідки в тебе стільки грошей?

Дитяча сторінка

Бідолашко став крутити, але цар так його притиснув, що він, нарешті, мусив признатися і за паличку, і за скарб, а згодом і за черевики. Тоді цар наказав усе це у нього відібрати: і паличку, і черевики, і гроші, наказав усе замкнути в свою скарбницю, а Бідолашка прогнав ще біднішого, ніж той до нього прийшов.

Іде Бідолашко, йде, аж зайшов у дуже великий ліс. Дивиться він – аж тут стоять над річку дві груші, а на них такі уже гарні та великі грушки, яких він ще зроду не бачив. «Та це ж добре, – думає він собі, – буду мати зараз що поспідати». Пішов до крайньої груші, нарвав собі грушок, наївся добре та й пішов до річки води напиться. Схилився він до води – аж бачить, а в нього вирости такі вуха, як у якогось старого віслюка, та ще до того такий величезний ніс, як у індика. «Так мені й треба, – думає він собі, – бо я й справді заслужив собі віслячі вуха. Але хай хоч раз і з другої груші грушок наїмся, а тоді піду до річки та й утоплюся».

Наївся він і з другої груші грушок та й приходять до води – аж дивиться – пропали вже віслюкові вуха й індиків ніс, а він аж підскочив з радощів! «Еге, – каже собі, – тепер я вже знаю, що робити!» Нарвав в одну тайстру з одної груші грушок, а в другу – з другої та й вернувся назад у те місто, де цар мешкав. Тут зайшов він до одного знайомого чоловіка, переодягся, як простий хлоп, намастив собі лице, приліпив великі вуса, насунув кучму на голову, насипав у кошіль перших грушок та й пішов у царський двір.

Цар як уздрів такі прекрасні грушки, так не міг їм надивуватися, заплатив Бідолашкові щедро, а сам скликав усіх своїх синів та й доньок, аби їх такою новиною обдарувати, бо у ту пору навіть і в його садах не було ще зрілих грушок та ще таких гарних. Тоді стали всі тих грушечок куштувати, цар найперший, аж тут – глип-глип одне на одного та в крик: «А вам, тату, що за вуха вирости?!», «А тобі, жінко, який оце ніс повис?!», «А в тебе, доню, які оце вуха, та ще до

того й ніс?!», «А ви, слуги, чого витріщили очі?!»

– Зараз мені докторів з цілого міста скликати!

«Ох мої вуха!», «Ох мій ніс!», «Як я завтра стану перед військом на муштру?!», «А як я завтра гулятиму на балу?!»

Доки усі так охали та ахали, і доктори позбігались, а Бідолашко побіг швидко в місто, купив собі за ті гроші, що за грушки дістав, докторське убрання, пішов на свою квартиру, перебрався на доктора, набрав собі повні кишені тих других грушок та й пішов до царя, нібито він доктор, що лише тепер з другого краю приїхав.

А цар каже до нього:

– Рятуй, чоловіче, ради бога, бо оці дурні, оці другі доктори, лиш очі повітрищали, як цапи, а нічого не розуміють.

– Спробуємо, – каже Бідолашко; узяв одну грушку та й дав наймолодшому принцові покуштувати, а цей як покуштував, так у нього вуха й ніс зробилися такі, як і були. А цар каже до нього:

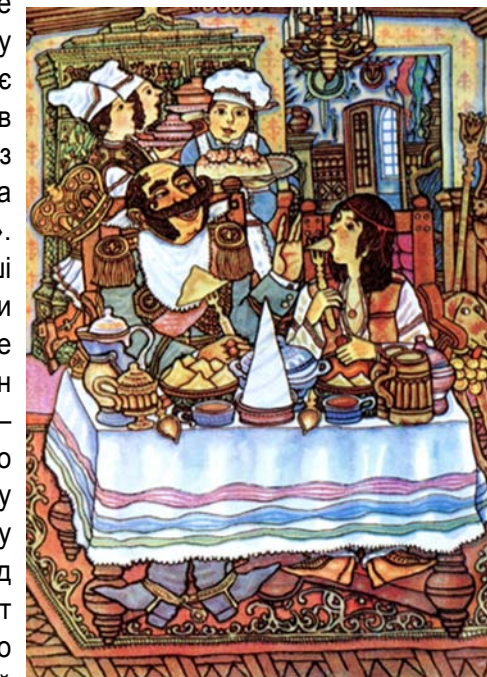
– Ходім зі мною, чоловіче, у мою скарбницю і вибери собі, що сам злюбиш, лише вирятуй мене і мою родину від такого сорому!

Взяв цар Бідолашка за руку і повів його у ту комору, де всі його скарби стояли.

Але Бідолашко нічого не взяв, а лиш свою паличку і свої черевики на ноги, тоді каже до царя:

– Ви мене не пізнаєте, пресвітлий пане, але я той самий Бідолашко, що у вас за посланця служив і котрого ви без суду, без права прогнали. Бо я вашого скарбу не крав, а викопав його собі у вашім городі, а при тім скарбі був оцей лист вашого покійного отця, а в тім листі стоїть, що той скарб належатиме тому, хто його знайде.

Це сказавши, обкрутився Бідолашко на своєму черевикові і загадав собі, аби миттю у своїм селі опинитися. Понесли його черевики у рідне село, а цар лишився з довгими вухами та з індичим носом.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Сидір ВОРОБКЕВИЧ

БЕЗГЛУЗДІВ

СМІХОВИНКИ

(Продовження з № 264)

14. МАНДРІВКА БЕЗГЛУЗДІВЦІВ СВІТАМИ. ПОТОМКИ СЛАВНИХ МІЩАН

Лишилися люди без хат. Позбулися kota, позбулися мишей, але ж із ними всього позбулися. Нігде худобинки, на полях пустир. Ще лиш здалека зеленіє ліс та й то рідкий-рідесенький. Міщани стоять сумно над пожарищем, кивають головами; жалко їм за хатами, за товарною, за полем. Що їм бідним робити? Що почати тепер?

– Не журіться, люди, – потішає Яремко, – якось то буде. Я чув, що десь там за горами, за морями є такий щасливий край, Бранзолія називається, де такі великі корови, що молоком від одної наповняють цілі стави. При березі стоїть безліч човників, тільки сідай собі в човен і черпай для цілої родини сметани, кілька воля. У тих коров такі довгі роги, що як у такий ріг затрубити на Різдво, то чути аж на Великдень. Та й ростуть там такі груші, що як котра впаде із дерева, то аж земля дуднить. З одного хвостика такої грушки можна нарізати у тартаці і тридцять дощок-тертиць. Ті грушки треба аж заковувати до пивниць, гейби бочки з капустою, або з огірками. Ходімо туди!

– Веди нас! Веди нас у той край, у той рай! – закричали бідолашні міщани.

Зібралися міщани з жінками та дітьми, і на другий день пустилися в далеку незнану дорогу. Всім перед давав, як колись Мойсей жидам, мудрий Яремко. Ідуть вони та йдуть, вже й місяць минув, а про той щасливий край ні вісточки, ні чутки. Вкінці опинилися над широким ланом, що на нім зацвів саме льон.

– Якже ми без корабля перепливемо це море? – спитали в одчаю і зі сльозами в очах безглуздівські міщани.

– Не журіться! – відповів сміливо Яремко й перевів усіх міщан сухими ногами через синє море льону в цвіті, як колись Мойсей жидів через Червоне море.

За тим полем-морем сторчала висока, широка скеля. Тут розтаборилися потомлені безглуздівці на нічліг. Рано бачать під скелею долом щось ніби мряка пливе, колихасться.

– Дивіться, братчики, ми видно вже недалеко того краю-раю, – сказав утішно Яремко. – Погляньте, як довкола скелі біла вовна пливе-снується.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

– Десь м'ярко на тій вовні лежати? – питає Панько.

– Правда, що легко! Гей же братчики, за мною! Доволі на твердій землі спали! Попробуймо, як спиться у білій м'якій вовні, – сказав Яремко, і скочив зі скали у мряку-вовну, а за ним услід і премудрі міщани. Всі пролетіли крізь густу мряку, як кулі, й потопилися у глибокім морі, що крилося під мрякою, а звідтам... звідтам усі просто дісталися у кращий світ, відкіля вже нема повороту.

Лишилося тільки кілька родин, що хропіли до самого полудня, щоб славутний рід премудрих безглуздівських міщан не пропав на віки, щоб не загинув без сліду. Вони порозходилися опісля кудись світами.

А як розходилися, поклялися, що осідатимуть по одному в кожному селі та містечку, щоб із них усюди лишився накорінок.

***

Давно те все діялося. З того часу славшій рід безглуздівців сильно розрісся. Є того цвіту по всьому світу. Є, на жаль, чимало їх і в нас. Не так то легко переводиться такий славний рід! Але чей же. Рідна школа, читальні «Просвіти», кооперативи, каси відберуть силу безглуздівським нащадкам. Чей же з часом вони й самі вигинуть; побачать, що їм тепер вже не встоятися, як верх беруть уже мешканці Розумова.

Дай Боже, щоб розумівці взяли верх над потемками безглуздівських міщан, та щоб знищили їх так, щоб з них ні в одному селі, ні в одній навіть найдальшій закутині нашої України не лишилося ні сліду!

КІНЕЦЬ

Степан РУДАНСЬКИЙ

ДОБРЕ ТОРГУВАЛОСЬ

Чи в Києві, чи в Полтаві,
Чи в самій столиці
Ходив чумак з мазницею
Помежи крамниці.

І в крамницях, куди глянеш, –
Сріблом-злотом сяє, –
А йому то і байдуже:
Він дьогтю питає!

Реготять купці дурнії,
А він тільки сплюне
Та й до другої крамниці,
Багатшої, суне.

В найбагатшій крамниці
Два купці сиділо,
І туди чумак заходить
З мазницею сміло:

“Добрідень вам, добрі люди!”
Та й зачав питати,
Чи нема у них принаймні
Дьогтю де продати.

“Нету, нету! – купці кажуть
Та й, шельми, сміються: –
Здесь не дьоготь – тільки дурні
Адні продаються!”

А чумак їм: “То нівроку ж,
Добре торгувалось,
Що йно два вас таких гарних
На продаж осталось”.

ВОВКИ

“Чого, брате, так збілів?
Що з тобою сталось?”
– Ах, за мною через став
Аж сто вовків гналось!
“Бог з тобою... Сто вовків!..
Та б село почуло...”
– Та вірно пак і не сто,
А п'ятдесят було.
“Та й п'ятдесят диво в нас...
Де б їх стільки взялось?”
– Ну, Іванцю! нехай так,
Але десять гналось.
“Та і десять не було!
Знаць, один усього?”
– А як один? аби вовк!
Страшно і одного...
“А може, то і не вовк?”
– А що ж то ходило?
Таке сиве та мале,
А хвостик, як шило.

*«А маки то сміялись, то, ачей,
Щось шепотіли в далі неозорій...
Отак, напевне, виглядають зорі
У вимірі, незримім для очей.*

*Там є свої луги, свої моря.
І, може, хмари – це небесні маки.
Для цього зараз є усі ознаки –
Їх підсвітила вранішня зоря...»*

Микола РУДЕНКО

